

Çok Uluslu Şirketler ve Türkiye: Küresel Asgari Kurumlar Vergisi

Sevilay Ece GÜMÜŞ ÖZUYAR¹ Gamze MERCAN² Şadan ÇALIŞKAN³

¹Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Bölümü, Konya, Türkiye, sevilayeecegumus@gmail.com – sevilayeece.gumusozuyar@erbakan.edu.tr

²Araş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Bölümü, Konya, Türkiye, gamze.yilmaz@erbakan.edu.tr (Sorumlu Yazar/Corresponding Author)

³Prof. Dr., Uşak Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü, Uşak, Türkiye, sadancaliskan@gmail.com

Makale Bilgileri	ÖZ
Makale Geçmişi Geliş: 29/10/2023 Kabul: 30/11/2023 Yayın: 17/12/2023 Anahtar Kelimeler: Küresel Kurumlar Vergisi, Çok Uluslu Şirketler, Doğrudan Yabancı Yatırımları, Gelişmişlik Düzeyi, Türkiye JEL Kodları: F23, H25, H32, H71	<p>Ekonominin dijitalleşmesinden kaynaklanan vergi zorlukları günümüzün aşikâr sorunları arasında yer almaktadır. Kazançların vergi cennetlerine doğru kayması vergi tabanlarında aşımaya neden olmaktadır. Bu konuda OECD, BEPS Eylem Planını yayınlamıştır. Giderek dijitalleşen ekonomide gelirlerin vergilendirilmesine ilişkin sorunlar henüz çözüme kavuşmadığından, ülkeler tek taraflı hareket etmek zorunda kalmıştır. Bu sebeple Ocak 2019'dan itibaren temelde iki sütundan oluşan "BEPS 2.0" adında yeni bir dönem başlamıştır. Ardından uluslararası kurumlar vergisi sisteminde 130'dan fazla ülke Ekim 2021'de, geniş çaplı bir yeniliğin hızlı bir şekilde uygulanması konusunda anlaşmaya varmıştır. Bu çalışmanın amacı, yapılan en son anlaşmanın II. Pillar'da yer alan küresel asgari vergisini Türkiye ve çok uluslu şirketler açısından analiz etmektir. Dünya genelindeki ve Türkiye'deki kurumlar vergisi uygulamalar doğrudan yabancı yatırım miktarları, çok uluslu şirket ile yabancı ortak sermayeli şirket sayıları üzerinden değerlendirilmiştir. Türkiye'de kurumlar vergisi oranlarının artış ve azalışından bağımsız olarak mükellef ve beyanname sayılarının, vergi matrahının ve hesaplanan vergi miktarının artışı tespit edilmiştir. Dolayısı ile yabancı sermaye yatırımlarının asgari küresel kurumlar vergisi özelinde oran değişiminden daha kuvvetli olarak farklı faktörlerden etkilendiği düşünülmüştür.</p>

Multinational Companies and Türkiye: Global Minimum Corporate Tax

Article Info	ABSTRACT
Article History Received: 29/10/2023 Accepted: 30/11/2023 Published: 17/12/2023 Keywords: Global Corporate Tax, Multinational Companies, Foreign Direct Investments, Development Level, Turkey Jel Codes: F23, H25, H32, H71	<p>Tax challenges arising from the digitalization of the economy are among the obvious problems of today. The shift of earnings towards tax havens causes erosion of tax bases. On this subject, OECD published the BEPS Action Plan. Since the problems regarding the taxation of income in an increasingly digital economy have not yet been resolved, countries have had to act unilaterally. For this reason, as of January 2019, a new era called "BEPS 2.0" has started, which basically consists of two pillars. Subsequently, more than 130 countries agreed on the rapid implementation of a large-scale innovation in the international corporate tax system in October 2021. The aim of this study is to analyze the global minimum tax in the second Pillar of the latest agreement from the perspective of Turkey and multinational companies. Corporate tax practices around the world and in Turkey were evaluated on the basis of foreign direct investment amounts, the number of multinational companies and companies with foreign joint capital. It has been determined that the number of taxpayers and declarations, the tax base and the calculated tax amount increase regardless of the increase or decrease in corporate tax rates in Turkey. Therefore, it is thought that foreign capital investments are affected by different factors more strongly than the rate change in the minimum global corporate tax.</p>

Atıf/Citation: Özuyar, S. E. G., Mercan, G. & Çalışkan, Ş. (2023). Çok Uluslu Şirketler ve Türkiye: Küresel Asgari Kurumlar Vergisi, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 5(Özel Sayı), 106-130.

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

GİRİŞ

Üretim faktörlerinin entegre yapısının griftliği ile boyutlandırılabilir küreselleşmenin günümüzde yaygın vücut bulmasını sağlayan etkin unsurlardan biri olarak Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ), getirilerinin vergisel sorumlulukları boyutu ile de değerlendirilmesi gereken aktörlerdir. ÇUŞlar için Ricardiyen (1817) bir akış açısı ile vergilerin sermaye artışının engelleyici rolü bir kenara bırakıldığında; birer firma olmaları hasebiyle faaliyet gösterdikleri hangi ülkede Kurumlar Vergisi'ne tabi olacaklarının yanı sıra “birden fazla ülkede kazanç sağlayabilecek yapıları” (Aktan ve Vural, 2006:5) sebebi ile şirketlerin varlık ve kaynak aktarımı sorunları, bahsi geçen şirketlerin vergilendirilmesi hususunda ilk akla gelen konulardır. Transfer fiyatlandırması yöntemi ile kurum kazançlarının faaliyet gösterilen ülkeler arasında daha düşük vergi oranına sahip olan ülkeye yönlendirilmesi suretiyle vergi yükünün azaltılması (Bernard ve Weiner, 1990: 123), mali sistemlerin sürekliliği bağlamında zararlı bir husustur. Zaten doğası itibari ile ÇUŞlar inovasyon ve üretim ile bir değer zinciri yaratmaktan ziyade, vergileri minimize eden ve sermayeyi gizleyen inovasyonların peşindedir (Seabrooke ve Wigan, 2014: 257) Ek olarak Coase (1988:34)'ın firma teorisinde açıkladığı şirketin kendi parçaları arasındaki faaliyet dağıtımını ile işlem maliyetlerini azaltma becerisi, temelde organizasyonel devreler oluşturabilme kapasitesine dayanırken bir yandan da gerçek değerlerin işlem faaliyetlerinin farklı kısımlarına atanmasına ve gelirin belirli yerlerde raporlanmasının yoğunlaşmasına olanak tanıdığı için aynı gelirin faaliyet sahası olan iki farklı ülkede de vergilendirilmesi sonucunu da yaratabilmektedir. Tüm bunların yanı sıra doğası itibari ile birbirinden farklı mali kural ve yapıya sahip olan ülkelerin bazılarının uyguladıkları ayrıcalıklı vergi rejimlerinin, bu uygulamalarda bulunmayan ülkelerin vergi matrahları üzerinde yarattığı dikkate değer aşınmalar (Pehlivan ve Gökbunar, 2010:105) da özenle ele alınması gereken hususlardandır.

Bu minvalde vergi sistemlerine zararları noktasında global bir değerlendirmeye muhtaç olan bu durum için ÇUŞlar özelinde Vergi Yargı Ağı olarak çevirilebilecek Tax Justice Network (TJN) çok sayıda akademik ve idari çalışma yapılmış ve uygulama önerileri geliştirilmiştir. Özellikle Vergi Adaleti Ağı olarak çevirilebilecek Tax Justice Network (TJN) bu tür şirketlerin vergilendirme sorunlarının temelinde daha derin yapısal kusurlar bulunduğunu iddia ederek tutarlı kanıtlarla, bağlayıcı çözümler geliştirilmesi gerektiğini ortaya koyan literatürde genel kabul gören çalışmalar gerçekleştirmiştir. Aslında ÇUŞların vergilendirilmesini yönlendiren kuralların temelleri 1920'lere dayanmaktadır. 1920'ler, endüstriyel devrim sonrası küresel ticaretin¹ çok uluslu şirketlerin yükselişine tanıklık ettiği bir dönemdir. Birçok ülke, yabancı yatırımın artması ve şirketlerin sınır ötesi faaliyetlerinin artmasıyla vergi politikalarını ve uluslararası vergilendirme kurallarını düzenlemek amacıyla adımlar atmışlardır. Dünya Ekonomik Krizi, küresel nitelikli Savaşların hemen ardı sıra 1945 Washington Konsensüsü ile serbest ticaretin desteklenmesi ve piyasa teşviki tandanslı neo-liberal politikalar yaşansa da sözleşme bazlı ad hoc kuralların oluşumu için 1990lı yıllar ayrı bir önem arz etmektedir. OECD 1992 Model Anlaşması dahilinde çifte vergilemede gelir türleri ya da oranlarının ötesinde fark ve boşluklardan yararlanarak yapılan transferleri önleyecek işbirlikleri oluşturma, standart geliştirme ve temel prensipleri belirleyerek vergilendirme usullerinin ÇUŞların karmaşık yapılarını da gözönüne alarak belirlenmesini içerir hale gelmiştir. Öyle ki ortak vergi düzenlemeleri bağlamında %30 Kurumlar Vergisi yasal oranı önerilmiştir (Ruding, 1992). Bu bir Asgari Oranlı Kurumlar Vergisi (AOKV) önerisidir. Uluslararası vergi hukuku alanında uzman kuruluş olan OECD'nin 1996'da başlayarak 1998'de nihayetlenen çalışmasından başlayarak da ÇUŞların küresel sistemde yarattığı vergisel rekabete ve kayıplara dair çalışmalar hız kazanmıştır. Zaten 1990ların sonunda hızlı tecrübe edilen ticari ve finansal liberalizasyon karşılığında devletin piyasa şartlarına uyumlu müdahalesinin gerekliliği hususunda İkinci Nesil Washington Konsensüsü oluşmuştur. Son yirmi yılda OECD GAAP'ı ve IASB'yi de dikkate amak suretiyle 2011 Mahalli idareler Arasındaki Vergi Rekabeti'nden, 2013 yılında Matrah Aşındırma ve Kar Aktarımı (BEPS) Raporu ve sonrasında 2019'a kadar dört standart oluşturulması, vergi kurallarının değişiminin uygulama şemasının çıkarılması, zararlı vergi uygulamalarının belirlenmesine kadar Aksiyon 9'dan 14'e kadar uzanan bir dizi sürecin izlenmesi ve uygulanmasında G7, G20 gibi gruplarla ortaklık da gerektiren ilişkisi oluşmuş ve gelişmiştir (bknz

¹ Küreselleşme tarihi olarak on beşinci yüzyıla kadar temelleri götürülebilecek ancak Dünya Bankası'nın tanımı itibari ile 1870li yıllarda ticaret kavramı ile özdeşleşmiş bir fenomendir (Ünay, 2021:20).

OECD, 2023). Devam eden süreçte Ekim 2021'de 136 ülke, GloBE (Küresel Matrah Aşındırma Karşıtı) teklifinin I. ve II. (Pillar) sütunlarının hızlı bir şekilde uygulanması konusunda anlaşmaya varmıştır.

OECD'nin İyi Vergi İdaresi İlkeleri (OECD, 2001)'de belirtilmesinden hareketle, belirli bir vergi oranı bazında standardizasyon yakalamanın hali hazırda ÇUŞların arkasına sığındığı meşru sistemin arka kapısı olan vergiden kaçınmanın azaltılması ve dolayısı ile bu firmaların vergisel ahlakının da tesisi için gerekli olduğuna yönelik kuvvetli fikir teatisi, bu tek oranın ne olması gerektiğine yönelik tartışmaların da yoğunlaşmasına neden olmuştur. İlk kez 2001'de önerilen ve neo-liberal aktörlerce kati olarak reddedilen tek oranlı vergi sisteminin 2011'de Avrupa Birliği Ortak Konsolide Kurumlar Vergisi Matrahı (CCCTB) planlaşması 2015'de OECD ve CCCTB'nin girişimlerini entegre etme Eylem Planı ile somutlaşmıştır. Pillar II'de "en az %15" ibaresi yerine- tam olarak %15 olarak belirlenmiş ve kesintiler 10 yıllık bir süreye yayılmıştır. Bu oran OECD dünya kurumlar vergisi ortalaması belirlemesi olan %25'in altındadır.

Tüm bu bilgiler ışığında bu çalışmanın konusu, Dünya'da küreselleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan ve birçok Dünya ülkesinden daha yüksek bütçelere sahip olan Çok Uluslu Şirketlerin (ÇUŞ) vergilemesi açısından temel trend olan Asgari Kurumlar Vergisidir. Bu bağlamda çalışmanın amacı ise Dünya'da ve Türkiye'de bu vergilemenin geçerliliğini değerlendirmektir. Bu kapsamda çalışma, Dünya'daki kurumlar vergisi uygulamaları, gelişmekte olan ülkelerin küresel asgari oranlı vergi karşısında kazanımla sağlayıp sağlamadıkları ve ardından uluslararası vergi bağlamı ve iki sütunlu yaklaşımın doğuşu konuları incelenmiştir. Son olarak Türkiye için olan durum analiz edilerek sonuç kısmında çalışmanın geneline ilişkin analizler nihayetlendirilmiştir.

1. VERGİ REKABETİ, VERGİ CENNETİ VE KÜRESEL KURUMLAR VERGİSİ

Vergi rekabeti bazı araştırmacılara göre (ör. Talpoş ve Crâşneac, 2010; Quak, 2018) yeniden dağıtım ve mali sistem açısından zararlı iken, bazı araştırmacılar ise (ör. Tiebout, 1956; Tanzi, 1996; Petterson, 1998) düşük vergileme ile yüksek maliyetlerden kaçınarak global vergi matrahının daha büyük bir kısmının ülkeye gelmesini sağlaması ve kendi vergi yüklerini haffifletmesi bakımından yararlı bir anlayış olduğunu benimsemektedir. Tiebout (1956)'un "ayakla oylama" hipoteziyle başlayan vergi rekabeti temelde vergi yargılamasının atomistik bir yapıda bulunduğu bir sistemde kendi fayda maksimizasyonunu sağlamak isteyen bireylerin yer değiştirme açısından mobiliteleri ile bireylerin ödemelerini kendi algıladıkları kamusal mal ve hizmet maliyetlerine eşitledikleri bir Pareto optimal yapının çıkmasına sebebiyet vermektedir. Oates (1972:143) yetkililerin ticari yatırımları çekmek amacıyla vergi oranlarını marjinal maliyetin marjinal faydanın altında kaldığı bir düzeyde tutmayı tercih edebileceklerini iddia etmiştir.

Vergi cennetleri ise işletmelere ve bireylere vergiden kaçınma fırsatı sunan düşük vergileme yapan ya da hiç vergilemede bulunmayan ülke ya da bölgelerdir. Her bir ülkenin kendi Parlamentosu ya da yürütme organı tarafından hangi ülkelerin vergi cenneti olarak tanımlanacağına kendileri karar vermek üzere (OECD'nin de ayrıca bir kara listesi bulunmaktadır), dünyada genel geçer kabul edilen yaklaşık elli adet vergi cenneti bulunmaktadır. Vergi cenneti ve vergi rekabeti kavramlarının ve uygulamalarının arasındaki temel farklılık ise ilgilendikleri sermayenin türü ile ilgilidir. Vergi rekabeti içerisinde bulunan ülkeler hem fiziki hem de nakdi sermaye ile ilgilenirken; vergi cennetlerinin fiziki reel sermayeyi edinmek ve barındırmak gibi bir amacı yoktur. Örneğin çoğunlukla yabancı yatırımcılar ile ÇUŞların tercih ettiği vergi cennetleri, Henry (2016)'ye göre 2015 yılında 36 trilyon dolardan fazla sermayeye ev sahipliği yapmakta iken Wier vd. (2023)'e göre bu rakamın 616 milyar doları ÇUŞlar tarafından aynı yıl için vergi arbitrajı olarak bu bölgeye kaydırılan tutarlarken, Alstadsæter vd. (2023)'e göre 2022 yılında bu rakam 1 trilyon dolara yükselmiştir. Shaxson (2019:7)'a göre bu ülkeler aracılığıyla hükümetler her yıl yaklaşık 500 ila 600 milyar dolar kurumlar vergisi geliri kaybetmektedirler, ki en büyük kayıp 200 milyar dolar ile düşük gelirli ülkelere aittir. Genel olarak 1920 ve 1930'lar ise vergi rekabeti açısından Milletler Cemiyeti'nin üye devletler arasında düzenlemelerde bulunduğu ilk yıllardır. Bu düzenlemelerde uluslararası gruplar arasında her bir ülkenin ya da bir iç ülke grubunun rekabetçi Pazar fiyatlarını değiştirmeksizin kendi kazançlarını maksimize edebilmesi için vergileme açısından farklı davranabileceği anlayışına dayanmaktaydı (Ateş vd.,2021: 89).

Vergi cenetleri ve rekabetinin gelişimlerine bağlı olarak işletmelerin küresel bağlamda vergilenmesi fikri, aslında Wilson (1991)'nin çalışması sonrası şekillenmiştir. Wilson (1991: 430-440)'a göre vatandaş sayısının fazla olduğu büyük bölgelerde, sermaye için daha büyük bir talebe sahip olduğundan, vergi oranlarının artması, vergilendirme sonrası sermaye getirisinde daha önemli bir azalmaya neden olmaktadır. Bu bağlamda sermaye maliyeti, küçük bölgelerdeki vergi oranlarındaki değişikliklere göre daha az bağımlı olduğundan, büyük bölgeler kaynak kaçısından daha az endişe etse bile vergi düzeyleri arasındaki farklılık sermayenin küçük bölgelerine kaçmasına sebebiyet verecek ve küçük bölgeler bunları daha karlı çıkacaktır. Küresel Asgari Kurumlar Vergisi, genel olarak ÇUŞlar bağlamında ve, yurtdışı karlara uygulanacak bir vergi olarak düşünülmelidir. Hükümetlerin ulusal düzeyde kendi uygun gördükleri bir Kurumlar Vergisi uygulama hakları bulunmaktadır. Ancak şirketler belirli bir ülkede daha düşük oranlar öderlerse, kendi ülkelerindeki hükümetler vergilerini minimum orana "ekleyebilir" ve böylece karları kaydırma avantajını ortadan kaldıracaklardır. Temelde %15 bir zorunluluk olarak daha düşük vergi uygulayan ülkelerde ÇUŞlar için bir ek vergi uygulamasıdır. Örneğin bir şirket kazancını sağladığı ülkede %1 oranında vergilendirilecekse, ana ülke de %15 oranına ulaşmak için % 14 oranında ilave vergi uygulayacaktır (Johannesen, 2021: 1). Her ek verginin ilave getiri olduğu düşünüldüğünde asgari bir oran uygulamakla - ceteris paribus - daha çok gelir edilmesi arasında pozitif bir korelasyon oluşması kuvvetle muhtemeldir.

ABD'nin öncülüğünde dünya çapında kabul edilen anlaşmalar dizini gereği, küresel asgari KV oranı %15 olmakla kalmamaktadır. Madde bazlı düzenlemeler doğrultusunda kesintiler öngörülmektedir. 10 yıllık bir geçiş döneminde kesinti payının, ilk yıl maddi duran varlıkların değerinde %8 ve maaş bordrosunda %10 iken, 10 yıl sonra maaş bordrosu ve varlıklarda sabit %5 oranına düşeceği belirlenmiştir. Küresel olarak ya da ancak en azından OECD'ye üye ülkeler arasında düşük vergi uygulayan bir ülkenin, küresel asgari bir Kurumlar Vergisi belirlenmesi ile ÇUŞların sermayesini çekmek adına daha düşük vergi oranı tanımlamasının zorlaşacağı ve vergi kayıpları yaşayan ülkelerin de bu yolla oldukça yüklü ek vergi gelirleri elde edebileceği düşünülmektedir.

Kurumlar vergisi oranındaki %1'lik bir düşüşün doğrudan yabancı yatırımı %1,7 ila %3 arasında arttırmaktadır (Keen vd., 2014:18-19). Fakat Crivelli vd. (2015: 22-24)'e göre bir vergi rekabetinin en zararlı çıkanları gelişmişlik düzeyi görece düşük ülkelerdir ve bu ülkelerde yatırımcıların kararları vergi oranlarının düşüklüğünden ziyade kar kaydırarak elde edecekleri kazanç artışına bağlı olarak şekillenmektedir. UNCTAD (2015) bu savı doğrular nitelikte, yabancı yatırımların payının vergi rekabeti çerçevesinde kar kaydırma politikaları bağlamında geçerli olduğunu iddia etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde vergi oranlarını düşürmenin yatırımı etkili bir şekilde teşvik etmeyebileceği, zira yaklaşık son on yıldır yapılan araştırmalara göre birçok yatırımın özel vergi rejimleri dahilinde vergi tatilleri, indirimleri ve teşvikleri çerçevesinde gerçekleştiği ve bu durumun da standart vergi oranını gereksiz hale getirdiği saptanmıştır (bkz. Abbas ve Klemm, 2013; Crivelli vd., 2015; Cobham vd., 2018; Davies vd., 2018; Wier ve Zucman, 2022)

2. DÜNYA'DA KURUMLAR VERGİSİ UYGULAMALARI

Global bağlamda üniter ancak asgari bir kurumlar vergisi, hâlihazırda varolan mali sistemlerin başarısızlıkları nedeniyle ortaya atılan bir politika önerisi olduğu düşünüldüğünde, konusunu kurumların kazançlarının oluşturduğu kurumlar vergisinin de yeniden değerlendirilmesi gerektiği aşikar olmaktadır. Bu noktada Fei vd. (2021:16)'ne göre sorunu tanımlamanın yollarından biri ise sistemin işleyişine ilişkin mevcut yasal kurumlar vergisi oranlarına bakmaktadır. Tablo 1, Yasal Kurumlar Vergisi açısından 2022 yılı için uç değerlere sahip ülkeleri göstermektedir.

Her ne kadar dünyanın farklı bölgelerinde yüksek kurumlar vergisi oranlarına rastlamak mümkün olsa da, veriler bazında Kurumlar Vergisi en yüksek olan ülkenin Porto Riko, oranın ise %37,5 olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan en düşük Kurumlar Vergisi oranına sahip ülkenin %5,5 ile Barbados olduğu belirlenmiştir. Avrupa ülkeleri arasında Macaristan %9, Bosna Hersek %10, Bulgaristan ise %10 oranında Kurumlar Vergisi uygulamaktadır. 2022 yılı için incelenen 226 ülkenin ortalama olarak Kurumlar Vergisi oranı %22,12'dir.

Tablo 1. Yasal Kurumlar Vergisi Oranı En Yüksek ve En Düşük 10 Ülke (2022)

Yasal Kurumlar Vergisi Oranları En Yüksek Olan 10 Ülke		Yasal Kurumlar Vergisi Oranları En Düşük Olan 10 Ülke	
Ülkeler	Oranlar	Ülkeler	Oranlar
Porto Riko	%37,5	Barbados	%5,5
Surinam	36%	Macaristan	9%
Arjantin	35%	Bosna Hersek	10%
Çad	35%	Bulgaristan	10%
Kolombiya	35%	Kosova	10%
Ekvator Ginesi	35%	Kırgızistan	10%
Küba	35%	Paraguay	10%
Malta	35%	Katar	10%
Sudan	35%	Kuzey makedonya	10%
Gine	35%	Timor Leste	10%

Kaynak: Tax Foundation (2023)

Oransal inceleme sonucunda düşük Kurumlar Vergisi uygulamalarında bulunan ülkelerin üç grupta değerlendirilmesi gerektiği görülmektedir. Birinci grup ülkeler, mevcut kuralların başarısızlığı nedeniyle vergi gelirlerinin en büyük payını kaybeden düşük gelirlili ve/veya gelişmişlik düzeyi düşük ülkeler iken ikinci grup sıcak sermayeyi çekme çabası içerisinde olan kıyı ya da vergi cenneti ülkelerdir. Üçüncü grup ise aralarında Liechtenstein gibi sadece sermaye ile ilgilenen gelişmiş ülkeler ile görece geriden gelişen Moldova, Arnavutluk gibi ülkelerdir. Aslında 2022 yılı özelinde en düşük KV oranına sahip yirmi ülkenin on iki tanesi Avrupa kıtasındadır. Hatta aralarında gelişmişlik düzeyi yüksek olan ve daha önce yüksek KV uygulamasında bulunmakla birlikte son beş yıl içerisinde ilgili vergi oranında önemli ölçüde azaltıma giden Macaristan ve İrlanda' da yer almaktadır.

Tablo 1 aynı zamanda büyük ÇUŞların vergi arbitrajından yararlanacağı ülkeler açısından da bir nişandır. ÇUŞların İrlanda ve Bermuda gibi düşük vergili ülkelerde para park etmesinin nasıl önleneceğine dair uzun süredir devam eden tartışmanın ülkelerinden sermaye kaçışını ve matrah aşınmasını engellemek isteyen ülkelerin daha net bir birliktelik oluşturması gerektiğini işaret etmesiyle de 2021 Haziran ayında net adımlar atılmıştır. ABD Başkanı Joe Biden ile ABD Hazine Bakanı Janet Yellen'ın organize ettiği G7 toplantısında açılan üniter ve asgari KV oranı, Temmuz'da da G20 tarafından kabul görmüş ve akabinde OECD üye ülkelerine önerilmiştir. Tablo 2 küresel çapta asgari bir Kurumlar Vergisi uygulanması kabul eden ülkelerin listesini sunmaktadır.

Tablo 2. Küresel Asgari Kurumlar Vergisini Uygulamayı Kabul Eden Ülkeler

Almanya	Çek Cumhuriyeti	Jersey	Papua Yeni Gine
ABD	Çin Halk Cumhuriyeti	Karadağ	Paraguay
Andora	Danimarka	Katar	Polonya
Angola	Dominika	Kazakistan	Portekiz
Anguilla	Dominik Cumhuriyeti	Kamerun	Romanya
Antigua ve Barbuda	Ermenistan	Kanada	Rusya Federasyonu
Aruba	Endonezya	Kolombiya	Saint Kitts ve Nevis
Arnavutluk	Estonya	Kongo	Saint Lucia
Avustralya	Esvatini	Kosta Rika	Saint Vincent ve Grenadinler
Avusturya	Fareo Adaları	Kore	Samoa
Arjantin	Fas	Kongo Demokratik Cum.	San Marino
Brezilya	Fildişi Sahili	Kuzey Makedonya	Suudi Arabistan
Bahamalar	Finlandiya	Letonya	Senegal
Bahreyn	Fransa	Liberya	Sırbistan
Barbados	Gabon	Lihtenştayn	Sejšeller
Belarus	Gürcistan	Litvanya	Sierra Leone
Belçika	Grenland	Lüksemburg	Singapur
Belize	Grenada	Macaristan	Slovak cumhuriyeti
Benin	Guernsey	Makao, Çin	Slovenya
Bermuda	Güney Afrika	Malezya	Şili
Birleşik Arap Emirlik.	Haiti	Maldivler	Tayland
Birleşik Krallık	Honduras	Malta	Trinidad ve Tobago
Bosna ve Hersek	Hong Kong, Çin	Man Adası	Togo
Botsvana	Hırvatistan	Mauritius	Tunus
Brezilya	Hindistan	Meksika	Türkiye
Břitinya Virjin Adaları	Hollanda	Monako	Turks ve Caicos Adaları
Brunei Sultanlığı	İzlanda	Moritanya	Ukrayna
Bulgaristan	İsrail	Moğolistan	Uruguay
Burkina Faso	İspanya	Montserrat	Umman
Cabo Verde	İsveç	Mısır	Ürdün
Cayman Adaları	İsviçre	Namibya	Vietnam
Cebelitarık	İrlanda	Norveç	Yeni Zelanda
Cibuti	İtalya	Panama	Yunanistan
Curaçao	Jamaika	Peru	Zambiya
Cook Adaları	Japonya		

Kaynak: OECD (2021)

Avrupa vergilemede bir yeknesaklık yakalamak için diğer ülkelere de örnek oluşturmuştur. Avrupa Tek Pazar Anlaşması madde 7, Birlik içerisinde mal, hizmet ve sermayenin serbestçe dolaşımını açıklarken, aynı anlaşmanın 99.maddesi ise serbest dolaşıma girecek unsurların Birlik genelinde nasıl vergilemeye tabi tutulacağına yönelik yasal mevzuatı içermektedir. Her bir ülke kendi egemenlik gücünün tahsis eden vergileme yetkisini elinde tutarken Tek Pazar programının ana hatlarıyla belirlediği Ortak KDV sistemi gibi uygulamalara da uyacağını beyan etmektedir. 1997 yılında kabul edilen vergi alanındaki yürütme kodu (Code of Conduct) sıfır ya da düşük vergi talep eden ülkelerin, nerede bulduklarından bağımsız olarak, sorgulanması gerektiğini iaşret ederek vergi erozyunu, vergide kaçınma ve vergi kaçırma hususlarıyla mücadele edilmesi gerektiğini kabul etmiştir. OECD’de bahsi geçen Kodu, işletmelerin vergilendirilmesi hususunda kabul etmiş ve uygulamaya koymuştur. Uygulama açısından ise Avrupa Topluluğu daha sonra Birlik haline dönüştüğü 1985’ten 1995’e kurumlar vergisi oranlarında aşağı yönlü önemli değişikliklere gitmişlerdir. 1985 yılında ortalama % 50 civarında olan oranlar 1995 yılına gelindiğinde %30-40 civarlarına indirilmiştir. Ancak bazı ülkeler, Birlik’le uyumlaştırmaya bu konuda girmemiştir. Örneğin İspanya ilgili oranı %35’te tutarken, İtalya %46’dan %52’ye yükseltmiş lakin Finlandiya %57’den %28’e düşürmüştür (Tanzi, 1996). Avrupa Komisyonun 1990’da aldığı 434,435,436 numaralı kararlarda ise firmaların vergilendirilmesi husunda firma birleşmelerinde sermayenin bir ülkeden diğerine taşınmayacağı, ana firmaların kazanç ve teşviklerinin ana firmanın bulunduğu ülkede vergilendirileceği ve karın vergilenmesi hususunda daha düşük vergi oranı bulunan ülkeye bu karı taşıyarak düşük vergi ödeme anlamına gelen vergi arbitrajının usulleri belirlenmiştir.

Tablo 2’den anlaşılacağı üzere Avrupa Birliğinin de eklenmesi ile anlaşmayı onayan ülke sayısı 137’ye ulaşmıştır. Hem vergi kaçakçılığını azaltmak hem de uluslararası iş birliğini artırmak amaçlanmaktadır (Uygun, 2022: 108). Yapılan açıklamada, daha önce bu yaklaşıma muhalefet eden Estonya, Macaristan ve İrlanda’nın da son olarak onay verdiğinin ve böylelikle anlaşmanın tüm OECD ve G20 ülkeleri tarafından kabul edildiğinin altı ayrıca çizilmiştir (Biçer ve Özmen, 2022: 113). Bu

açıklama Yellen'in "otuz yıllık dibe doğru yarışın sona ermesi" hitabıyla birlikte düşünüldüğünde ÇUŞları cezbetmek için yapılan rekabetin ülkelerin mali sistemlerine ve bütçelerine verdiği zararları betimlemek açısından ne derece önemli bir deklarasyon olduğu da ortaya çıkmaktadır.

Bu ön kabulden hareketle dünya çapında %15 Kurumlar vergisi uygulamasının OECD çatısı altındaki ülkelerin elde edecekleri vergi gelirleri toplamında nasıl bir değişiklik yapacağı araştırıldığında Barake vd. (2021)'nin Avrupa Birliği Vergi Gözlemevi için hazırladığı rapor net bir görsel sunmaktadır. Tablo 3 bu bağlamda %15, %21, %25 ve %30'luk küresel asgari kurumlar vergisi uygulanması durumunda kesinti yapılmaksızın toplanacak vergi geliri ile %15 asgari KV oranında kesintilerle birlikte toplanacak vergi geliri projeksiyonu sunmaktadır.

Tablo 3. Farklı Küresel Asgari Vergi Oranlarında Kesintili-Kesintisiz Gelir Miktarları

Asgari vergi oranı için milyar Avro (2021) cinsinden gelir					Asgari vergi oranı için milyar Avro (2021) cinsinden gelir	
Kesintilerin olmadığı durum					İlk yıl: %8 maddi varlıklar, maaş bordrosunun %10'u	10 yıl sonra: %5 maddi varlıklar ve maaş bordrosu
Ülke	15%	21%	25%	30%	15%	15%
Avusturya	3.1	5.2	6.7	8.5	1.7	2.2
Belçika	21.2	30.5	36.9	45.1	20.1	20.6
Danimarka	1.8	4.6	6.6	9.1	1.4	1.5
Fransa	3.9	16.4	26.3	39.3	3.3	3.5
Almanya	13.1	32.6	47	65.8	7.8	9.9
Macaristan	0.6	1.3	1.9	2.6	0.3	0.4
İrlanda	12.4	19	23.5	29	10.9	11.5
Lüksemburg	5.8	9	11.2	14.1	4.5	5
Romanya	0.1	0.1	0.1	0.2	0	0.1
İsveç	2.7	7.4	10.6	14.5	2	2.3
AB Toplam	83.3	169.3	234.3	318.8	63.9	71.5
Arjantin	0.1	0.2	0.2	0.3	0.1	0.1
Avusturalya	1.8	7	11.8	17.8	1.4	1.5
Brezilya	1.5	6.2	10.5	16.1	1.2	1.3
Çin	6.1	29.7	61.1	100.7	3.4	4.4
Endonezya	0.1	0.6	1.3	2.3	0.1	0.1
Man Adaları	0.1	0.1	0.2	0.2	0.1	0.1
Malezya	1.6	4.6	6.6	9.1	1	1.2
Peru	0.1	0.4	0.8	1.3	0.1	0.1
Güney Afrika	3.8	7.1	9.4	12.3	2.9	3.2
İngiltere	11	29.4	43.4	60.8	6.8	8.4
ABD	57	150	229	331.6	51.2	53.4
OECD	227				182.4	199.6
Toplam örneklem	232				185.2	203.3

Kaynak: Barake vd. (2021) çalışmasındaki farklı tablolar ve veriler birleştirilerek oluşturulmuştur.

Projeksiyon %15, %21, %25 ve %30'luk oranlar için kesintiler olmaksızın küresel asgari vergiden elde edilecek potansiyel gelir kazançlarını göstermektedir. Tablo 3'ten de görülebileceği üzere daha yüksek Kurumlar Vergisi oranları normal şartlar altında daha yüksek vergi gelirlerinin toplanabileceğini işaret etmektedir. Örneğin Avrupa Birliği, ortaklaşa %15'lik asgari vergi oranından %21'lik vergi oranına geçerek asgari vergiden elde edilen geliri ikiye katlayabilmektedir.

3. TÜRKİYE'DE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARI VE ÇOK ULUSLU ŞİRKETLER

Anadolu'da ilk kez 1838 yılında imzalanan Balta Limanı Anlaşması ile yatırımlar yoluyla faaliyet göstermeye başlamış yabancı firmaların varlığı bilinmektedir. Her ne kadar yabancılardan borç alma tarihi Osmanlı'nın gelişme döneminde başlasa da, kamu adına 1854 yılında Dent Palmer & Co. adlı

firmadan alınan özel sektör kaynaklı dış borç sağlayan firmaların ülke içerisinde faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır.

Yerli ortaklı firma ya da yerelde faaliyet gösteren yabancı yatırımı ise Türk yakın tarihinde Osmanlı'nın kurulduğu günden bu yana işletmelerin varlığından bahsetmek mümkündür. Fakat kurum kültürüne sahip büyük yerli firma olarak Fatih Sultan Mehmet zamanında kurulan ordunun ihtiyaçları için kurulan ve Kamu İktisadi Teşebbüsü özelliği taşıyan Top Asithanesi ile 1850'de iş hayatına başlayan ilk anonim şirket olan Şirket-i Hayriye türünün ilk örnekleri olarak gösterilebilir. Cumhuriyet döneminde ise 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kamu ekonomik modelini benimseyen Misak-ı İktisadi kararları yabancı şirketlerin yatırımlarını teşvik eden yapıda olursa olsun, yeni kurulan bir devlette eskisi kadar rahat hareket alanı bulamayacakları düşüncesi ile birlikte '29 Dünya Ekonomik Buhranı ve akabinde gelen Dünya Savaşı gibi öğeler yabancı yatırımcının Türkiye'de bulunmaktan imtina etmesine vesile olmuştur. Ve fakat Koçtürk ve Eker (2012:38-39)'e göre Osmanlı'dan yeni devlete geçen 94 doğrudan yabancı yatırımı varken 1929'da bu sayı 114 olmuştur.

Tüm bu gelişmelere ek olarak Türk Parasının Kıymetinin Korunması hakkında Kanun, Ticarete Tahsisin Men'i ve İhracatın Murakabe ve Korunması Hakkında Kanun ve Milli Korunma Kanunu gibi iç piyasayı koruyucu kanunların çıkması da yabancı şirketler için bir gösterge olmuştur. Ayrıca Lozan Anlaşması kapsamında Osmanlı döneminde stratejik öneme haiz demiryolu, maden, liman gibi alanlarda ülkede faaliyet gösteren yabancı firmaların devletçilik politikasına paralel olarak kamulaştırılması da yabancı firmaların sürekliliği ile ilgili kaygılarını perçinlemiştir.

Türkiye'de 1970lerin sonuna kadar uygulanan içe dönük sanayileşme stratejileri de farklı uyruklu firmalar için caydırıcı nitelikte olmuştur. Ancak 1969 yılında Uluslararası Ticaret Odası tarafından ÇUŞ tanımı yapılarak, bu döneme kadar Türkiye'de yabancı uyruklu firma olarak anılan şirketlerin tanımı netleştirilmiştir. Bu tanıma göre, bir firmanın toplam yaptığı üretimin dörtte biri ile üçte biri menşei ülke dışında farklı bir ülkede üretiliyorsa veya üretimin bilinmediği durumunda benzer durumun kar için geçerli olması halinde veya toplam personel sayısı içerisinde farklı uyruklu olanların sayısı önemli bir orana ulaşıyorsa bu firmanın ÇUŞ olarak nitelendirilebileceği açıklanmaktadır (Mucuk, 2003:46). Aslında yabancı uyruklu firmalar arasında böyle bir ayrıma gidilmesinin sebebi, uluslararası ticaretin yoğunlaştığı ve iletişim kanallarının çeşitlenmesi gibi teknolojik gelişmelerin yaşanması ile birlikte birden fazla coğrafyada yönetim kurulları ya da merkezleri dağılarak faaliyet gösteren firmalarla, merkezi yeknesak olan ve fakat bulunduğu alan dışında da ticaret yapan firmaları birbirinden ayırmaktır. Lakin tanımın 1960-70 senelerinde netleşmesinin Paul Baran ve Paul Sweezy (1966), S.Amin (1974), O'Connor (1974) ve S.H. Hymer (1979) gibi düşünürlerin 1960 ila 1970lerin başlarında ÇUŞları anlamak için yaptıkları çalışmaların ürünü olduğu söylenebilir. Özellikle neoklasik akım iktisatçılarının rekabetçi piyasalarda kaynakların optimal tahsisi için daha verimli araçlar geliştirmesi bakımından ÇUŞları ele almışlardır. Esasen literatürel olarak ÇUŞların tarihini erken Tunç dönemi itibari ile ilkçağ medeniyetlerinde, sonrasında Antik Yunan ve Eski Roma dönemlerinde sınırların geçişken yapıda olmasından, kaynakların farklı coğrafyalar arasında dağılmasından ve uluslararası tüccarların varlığından başlatmak gerekmektedir. 12 yüzyılda başlayan yoğun deniz aktiviteleri ile başlayan ve 15.-18.yüzyıllar arasında yapılan uzun deniz yolculukları, ticari barterler ve sömürgecilik faaliyetleri kapsamında devam eden sürecin Britanya Hindistan Şirketi, İngiliz Ticaret Filosu, Hollanda Doğru Hindistan Firması, Hudson Körfez Şirketi gibi çok uluslu şirketlerin öncü hallerini ortaya çıkardığı düşünülmektedir (bkz Harris, 2010; Dari-Mattiacci vd. 2013; Nadri, 2018). 1900 yılların başında madencilikte Rio Tinto ve De Beers, temizlik ürünlerinde Lever Kardeşler öncülüğünde Unilever, ortalarında petrolde Yedi Kardeşler ve İngiliz-Fars Petrol firmaları olmak üzere ÇUŞlar güçlenerek ortaya çıkmıştır. 1960larda dünya genelinde tecrübe edilen işsizlik ile enflasyonist açık ve 1970lerdeki OPEC krizlerinin maliyeti arttırıcı küresel etkileri sebebi ile yerel üretim yerine uluslararası pazarlara odaklanma teşvik edilmiştir. Aynı zamanda, ekonomik belirsizlikler uluslararası şirketlerin çeşitli pazarlara yayılma ve riskleri dağıtma ihtiyacını arttırmıştır. Bu noktada operasyon alanlarının çeşitliliği nedeniyle ekonomik değişkenliklere uyum sağlama ve bu dalgalanmalardan etkilenmeme konusunda daha esnek ve dirençli ÇUŞların sayısında artış görülmeye başlanmıştır. Ancak yine aynı yıllarda sermayenin millileştirilmesi yönündeki akımlar sebebi ile de ÇUŞlara karşı direnç oluşmuştur. Fakat teknolojik yaratım mekanizmalarından yoksunluk, sektörel markalaşmanın sağlanamaması, pazarlama

sorunlarının aşılabilmesi için gelişmekte olan ülkelerin direncini kırarak, aksi doğrultuda yabancı sermayeden yararlanamama kaygısını yaratarak ibreyi tersine çevirmiştir (Chon, 2003 akt. Güner ve Yılmaz, 2010:199-200).

1980li yılların Türkiye'si ise dışa dönük sanayileşme modelinin tercih edildiği bir dönemdir. 24 Ocak itibariyle ithal ikameci politikalar bırakılarak neoliberal, ihracata dayalı, sermaye yoğun sanayileşme modelinin benimsenmesiyle ülkeye giren döviz artışına ancak çıkan dövizde ise azalışa sebep olması ve teknolojik gelişim ile verimlilikte artışın yanı sıra derin sanayileşmeyi de teşvik etmesi amaçlanmıştır. 1981 yılında Sermaye Piyasası kurulurken 1986'da Borsa ve Merkez Bankası İnterbank açılmış, 1987'de açık piyasa işlemlerine başlanmış ve 1989'da yurtdışı menşeli sermaye girişleri serbestleştirilmiştir. Koçtürk ve Eker (2012:40) 1981 yılına dek toplam üç yüz yirmi beş milyon dolar olan yabancı sermayenin, 1989 itibari ile 80-88 dönemi yaklaşık 6.5 kat aşarak '91 yılının sonuna kadar yedi yüz onsekiz milyon dolara ulaşırken, ülkenin en zengin beş yüz firmasının yüz on dördünün yabancı uyruklu olduğunu iddia etmektedir.

Körfez Savaşı'nın Türkiye için kaydadeğer bir pazar konumunda olan Irak'ta olması, ekonomik tedbirlerin arttırılması ve halihazırda önceki on yılda denenen finansal liberalizasyona dair verilen çabaların MicKinnon (1973)-Shaw (1973) tezindeki gibi tasarruf ve yatırımları teşvik ederek büyümeyi canlandırmamış oluşu 1990'lı yılların ilk çeyreği için Türkiye açısından önemlidir. Zira kriz sonrası dönemlerde büyüme oranlarında yaşanan düşüş dış olaylara karşı da aşırı kırılabilirliğin bir göstergesidir (Abdilabekov ve Kaleci, 2020: 56). Ek olarak 1994'te Türkiye'nin kredi notunun düşürülmesi ile yabancı yatırımcıda ülkenin ödeme gücü çekişmesine dair bir algı oluşmuştur. Kısa vadeli kazanç sağlayan sermayenin hızlı kaçışı ve 5 Nisan Krizi ile ödemeler bilançosu dengesizlikleri, bütçede yüksek düzey açıklar, yüksek iç-dış borçlarla birlikte siyasi istikrarsızlık oluşmuştur. ÇUŞların bir ülkede doğrudan yatırım da buldukları kabulü altında Tablo 4'ten bu döneme ait veriler görülebilmektedir

1996 yılında yürürlüğe giren Gümrük Birliği Anlaşması'nın yanı sıra aynı dönemde Avrupa Birliği'nin Ortak Dış Ticaret Politikası'nın bir getirisi olarak Birliği'n serbest ticaret anlaşmasının bulunduğu üye olmayan ve/veya üçüncü ülkelerle de aynı anlaşmaları imza etmek durumunda kalmıştır. Bu anlaşmalar çerçevesinde de tarım ürünleri gibi bazı spesifik mal, konu ya da endüstrilerde koruma hadlerini ciddi ölçüde indirmek zorunda kalmıştır. 1997 Güneydoğu Asya krizi, 1998 Rusya krizi ve 1999 iç-dış talep daralması ise Türkiye ile yapılan ticaretin ve Türkiye'ye yapılan yatırımın olumsuz etkilenmesine sebep olmuştur.

Tablo 4. Türkiye'de Uluslararası Net Doğrudan Yatırım Miktarları: 1990-2005

1990-2005 Uluslararası Doğrudan Yatırımlar (net)			
Yıl	Milyon USD	Yıl	Milyon USD
1990	684	1998	573
1991	783	1999	138
1992	779	2000	112
1993	622	2001	2855
1994	559	2002	962
1995	772	2003	1253
1996	612	2004	1988
1997	554	2005	8603

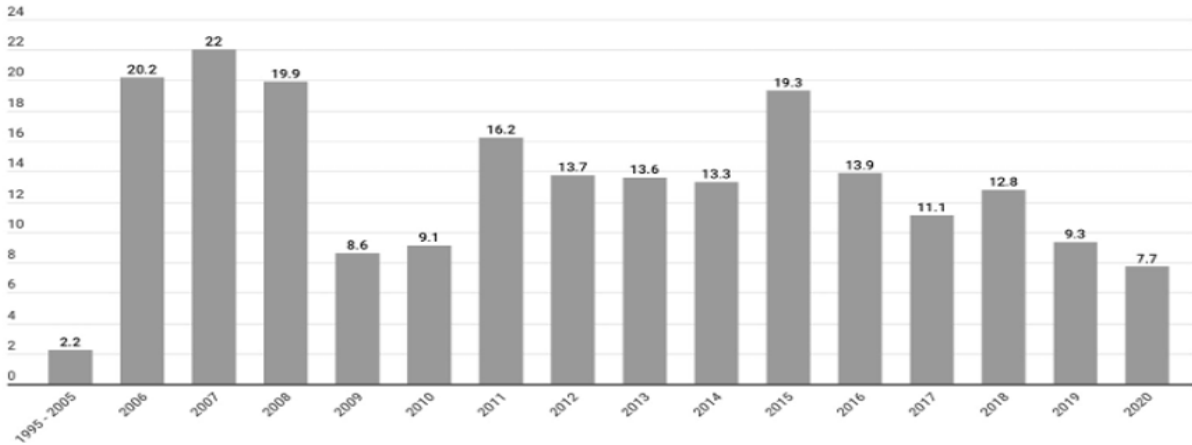
Kaynak: TCMB Ödemeler Bilançosu verilerinden oluşturulmuştur

Ayrıca 1999 senesinde üst üste yaşanan iki depremin yanı sıra tedavüle sürülen on milyon liranın bahsi bahsi geçen sene mali piyasaları dalgalandıran diğer olaylardı. Öte yandan 1980'den itibaren Türkiye'de tüketim eğilimlerinin güçlü oluşu ve ekonomik yapının bu bağlamda şekillenmesi ise bir pazar olarak ulusal parası da USD karşısında görece çok değerli olmayan ülkeyi, yabancı menşeli yatırımcı için çekici de kılmıştır.

2000 Enflasyonu Düşürme Programı'nın olumlu etkileri 2001'e yansımıştır. 2001 yılında Türk Lirası'nın yüzde kırk haddinde devalüasyonu ve dalgalı kur rejimi ile birlikte döviz cinsinden paraların

değerlerinin artması, Türkiye'yi ulaşılabilir yatırım noktalarından biri haline getirirken; tam olarak aynı sebepten dolayı işgücü maliyetlerinin daha da düşmesi bu etkiyi perçinlemiştir. Öte yandan aynı eylemler sebebi ile ülkenin güvenli ve istikrarlı bir parasal liman olmayacağını düşünen likit tutma eğilimli yabancı yatırımcılar (portföy yatırımları) ise Türkiye'den uzaklaşmayı tercih etmişlerdir. Lakin gerek Tablo 4 gerekse Tablo 5'ten görüleceği üzere sayılar verilerle birinci sav desteklenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti 5422 Kurumlar Vergisi Kanunu madde 39'da 2001 yılında yapılan değişiklik ile firmaların birleşme, devir ile bölünmeleri nedeniyle oluşan karların hesaplanmayacağı ve vergilenmeyeceğine yönelik değişiklik doğrudan yatırımların bu noktada artmasına sebebiyet vermiştir. Ek olarak 2001-2002 yılları itibari ile yaşanan ÇUŞ artışının bir diğer sebebi ise bu dönemlerde yoğunlaşan özelleştirme uygulamalarıdır.

Tablo 5. 1995- 2020 Yılları Türkiye'ye Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri (Milyon \$)

Kaynak: YASED (2021)

2003 senesinde 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Kanunu yürürlüğe konmuştur. Bu tarih itibari ile de yatırımların artışından da eskiye nazaran daha yoğun ÇUŞ faaliyeti olduğu söylenebilmektedir. 2006 senesinde enflasyonun hedeflendiği bir sistem uygulamaya konulmuştur. Merkez Bankası'nın taahhüdü sayesinde mühim derecede yabancı yatırımı çekmiştir. Ayrıca 2001 gibi 2006'da özelleştirmeler açısından Türkiye tarihinde önemli bir yıl olmuştur; zira bu yılda da çok sayıda kayda değer Kamu İktisadi Teşebbüsü yabancı uyruklu ya da yabancı ortaklı firmalar tarafından alınmıştır. Lakin artışı sadece buna bağlamak doğru olmayacaktır. YASED raporları genel olarak doğrudan yabancı yatırımlarının tüm yıllar için %20-25 civarlarında gayrimenkul sektöründe mal alımı odaklı olduğunu belirtmektedir. Dolayısı ile çoğunlukla hizmet sektöründe yoğunlaşmak üzere, sanaayi sektörü takipçisidir.

2008 yılı tüm Dünya için Amerika kaynaklı finans piyasası krizi (subprime mortgage) sebebi ile oldukça çetin geçmiştir. Türkiye'de bu süreçten genele göre daha hafif etkilenmiştir. 2009-2010 seneleri kendi ortalamasının altında olmasına rağmen Türkiye'de 2010 yılında 2.3 milyar USD tutarındaki şirket birleşmeleri ve satın almaları gerçekleşmiştir. 2012 yılının sonuna kadar da bu etkilerin net olarak gözlemlenmeye devam ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Fakat UNCTAD (2016)'a göre Türkiye içerisinde yer aldığı Batı Asya ülkeleri arasında 2009-2014 döneminde lider haline gelmiştir. Ayrıca doğrudan yabancı yatırımları çekme becerisi kıyaslandığında kendi bölgesi içerisindeki ilk on ekonomi içerisinde yer almayı da başarmıştır. Lakin 2016'da yaşanan global sermaye daralmasından daha yüksek bir biçimde %28 azalmıştır. Aslında bu yılda şirket evlilikleri ve satın almaları incelendiğinde de 2017'de de bu trend devam etmiştir. Ancak 2017 ve takip eden yıllarda Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan'ın konudaki atılımlarının Türkiye'deki yatırımlar üzerindeki geriletici etkisi de değerlendirmeye alınmalıdır. T.C: Merkez Bankası verilerine göre 2006-2016 yılları arasında incelenen türde yatırım sektörel dağılım trendinin ise önceki dönemlerle benzer şekilde olduğu görülmektedir. Öyle ki, en yüksek oranda doğrudan yabancı yatırımı hizmet sektöründe finans ve sigorta şirketleri üzerinde yoğunlaşırken; sanayi sektörlerinden imalat sektörü takip etmektedir.

2019 yılında başlayan ve 2021 yılına dek şiddetle devam eden küresel Covid-19 salgının tüm Dünyada net olarak yaşanmaya başladığı 2020 yılında Türkiye’de doğrudan yatırımların seviyesinin 2008-2010 Dünya finansal krizinin etkisi olarak krizin tam orta döneminde doğrudan yatırımlardan daha düşük olduğunu hatta 1990’lı yılların seviyesine döndüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.

Tablo 6. Yıllara Göre Türkiye’deki Yabancı Sermayeli Firma Sayısı

Yıl	Sayı	Yıl	Sayı	Yıl	Sayı
1980	78	2005	10273	2018	64670
1985	408	2010	25197	2019	70210
1990	1856	2015	47575	2020	73679
1995	3161	2016	53156	2021	78257
2000	5328	2017	58991	2022	80503

Kaynak: T.C. Hazine Müsteşarlığı (2002), T.C. Sanayi UDY İstatistikleri, T.C. Ticaret Bakanlığı Yurtsışında Yerleşik Gerçek ve Tüzel Kişilerin Türkiye’deki Yatırımları ve Teknoloji Bakanlığı ile TOBB Kurulan/Kapanan Şirket İstatistiklerinden yazarlar tarafından türetilmiştir.

Fakat Tablo 6’dan da anlaşılacağı üzere kümülaif olarak Türkiye’de açılan yabancı sermayeli firma sayısı ise artış oranında azalma olmasına rağmen Pandemi dönemi de dahil olmak üzere artış göstermiştir. Ancak Türkiye’ye aynı dönemlerde gelen ortaklı yabancı sermaye için geçerli değildir. Tablo 7 2012-2021 yılları arasında Türkiye’ye açılan yabancı ortak sermayeli şirketleri göstermektedir.

Tablo 7. Yıllara Göre Türkiye’de Kurulan Yabancı Ortak Sermayeli Şirketlerin Sayısı

Yıl	Sayı	Yıl	Sayı
2012	4251	2017	6004
2013	3762	2018	5782
2014	4676	2019	12634
2015	5572	2020	10362
2016	5576	2021	13445

Kaynak: TOBB Kurulan/Kapanan Şirket İstatistikleri’nden yazarlar tarafından oluşturulmuştur

Bu tabloya göre Türkiye’de 2012-2021 yılları arasındaki yaklaşık yirmi yıllık dönemde sadece 2013, 2018 ve 2020 yıllarında artı hızı düşüş göstermiştir. 2016’da Türkiye’ye gelen uluslararası doğrudan sermaye yatırımlarında bir azalış görülsede bu azalışın yabancı ortaklı sermaye şirketleri (YOSS) sayısı açısından yaşanmadığı anlaşılmaktadır. Benzer şekilde Covid pandemisinin olumsuz bir getirisi olarak tüm dünyada uluslararası sermaye çekinik davranırken, Türkiye’de hastalığın çıktığı sene de dahil olmak üzere açılan YOSSların tam aksine artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Öyle ki UDY azalışı ancak firma sayısının artışı, Türkiye özelinde fiziki sermayenin ülkeyi tercih ettiği yönünde bir gösterge olabilir. Appendiks kısmında bulunan Tablo 8 (A ve B), 2002-2021 döneminde origin ülkeye göre Türkiye’de gelen UDY miktarları göstermektedir.

4. ÇOK ULUSLU ŞİRKETLER ÖZELİNDE KURUMLAR VERGİSİ’NİN ÖNCELİKLİ ETKİLERİ

Sorunsuz işleyen bir vergi sistemi, kamu ekonomisinin en temel yapı taşlarından biridir (Doğan,2020:130). Bu minvalde kurumlar vergisi de kamusal sistemin vazgeçilmez bir unsurudur. Kurum olarak nitelendirilen unsurlar aslen meşru temellerde kurulan ve sermayesini sağlayan kuruculardan ya da ortaklarından ayrı bir kişiliğe sahip olan işletmelerdir. Bu işletmelerden tüzel kişiliğe sahip olanlar Kurumlar Vergisi mükellefi olarak nitelendirilirler, ki Türkiye’de esasen sermaye şirketleri vergilendirmekle birlikte, kısmen iktisadi faaliyette bulunan çeşitli kuruluşları farklı vergilemeye tabi tutarak rekabet eşitliğini bozmamak, kısmen de devlete mümkün olduğunca fazla gelir sağlamak için, sermaye şirketi niteliğinde olmayan dernekleri ve kooperatifleri ve kamu iktisadi teşebbüslerini de kapsamına almaktadır.

Dünyadaki birçok vergi sistemi hem yerel hem de yabancı firmalara ev sahipliği yapmaktadır ve bunların çoğunluğunda yerel firmalar dünya genelindeki kazançları için Kurumlar Vergisi yükümlülüğü

altına girerken, yabancı firmalar ise faaliyet gösterdikleri belirli bir ülkenin fiziki ve hukuki sınırları içerisinde elde ettikleri kazançları dahilinde vergilemeye tabi olmaktadır. Her iki şekilde de alınan Kurumlar Vergisi'nin alındığı kurum ve dahil ekonomi üzerinde belli başlı etkileri olmaktadır. Fakat bu çalışma çok uluslu şirketlerle ilgili olduğu için sadece yabancı sermayeli bir şirketin vergilendirilmesinin etkileri ele alınmaktadır. Bu minvalde Kurumlar Vergisi'nin ilk ve ivedi etkisi, maliyetlerin yükselmesi olacaktır. Kar marjını en azından eski düzeyde tutmak isteyen firma, konulan vergi kadar fiyatları arttırdığında ise tüketicinin refahı bu fiyat artışından mütevellit azalacaktır. Ancak tüketici artışı üzerindeki bu olumsuz etki, genellikle Verginin uygulanmadığı ya da oranının azaltıldığı durumlarda ortadan kalkmaktadır. Bu durumun yerli kurumlar nezdinde örneklerine sıkça rastlanmaktadır. Örneğin Türkiye'de zorunlu tüketim malı üreten kooperatifler ve kamu kuruluşlarının Kurumlar Vergisi'nden muaf tutulmalarının sebeplerinden biri de budur.

Ayrıca Kurumlar vergisi kârlar üzerinden alınan bir vergi olduğundan, firmaların risk alma kararlarını olumsuz etkileyebilecektir. Hall ve Jorgenson (1967), Hassett ve Hubbard (1996), Bonucchi vd. (2015), Melo-Becerr vd. (2020) yüksek vergi oranlarının yatırım saikini caydırıcı etkisi olduğunu, yüksek Kurumlar Vergisi uygulamalarının yatırımları azalttığını tespit etmiştir. Bunlardan Melo-Becerr vd. (2020) gelişmekte olan ülkelerde bu caydırıcılığın gelişmiş ülkelere göre daha yüksek olduğunu iddia etmiştir. Benzer şekilde bu durum yabancı yatırımcıların müşevvikleri üzerinde de yatırımın getirisini azaltması sebebiyle benzer aksiyonlar yaratabilir. Bond (2000), Gordon ve Hines (2002), Bénassy-Quére vd. (2004), Mudenda (2015), Abidoğlu vd. (2016) OECD ülkelerinde Kurumlar Vergisi oranı azaldıkça yabancı yatırımların artış gösterdiğini saptamıştır. Çok uluslu şirketler de birer yabancı sermaye oyuncusudur ve ticari esaslara göre faaliyet gösteren ve tüzel kişiliğe haiz şirket olmalarından kaynaklı olarak da Kurumlar Vergisi mükellefi olmaktadır. Bu bağlamda Kurumlar Vergisi oranlarında meydana gelen bir değişiklik ÇUŞ yatırımları açısından da dikkatle ele alınmalıdır.

Aynı zamanda kurumlar vergisi, genişleyen işletme ihtiyaçlarını karşılayacak yeni sermayenin hızla artışı engelleyebilir. Zira şirketin karlılığının vergilendirmesi durumunda hissedarların da kârları vergisiz bir duruma nazaran düşecek, yatırımcıların da ilgili endüstride yatırım yapma şevkleri kırılmasına sebebiyet verebilecektir. Ek olarak firmaların kar dağıtım politikasına işletmenin genişlemesi için gerekli yatırımların dağıtılmayan fonlardan finansmanı şeklinde değil fakat ortakları gelir vergisinde yüksek dilimlere girmekten alıkoymayı öngören bir şekilde tahsis edilmesi halinde yüksek oranlı bir Kurumlar Vergisi dağıtılmayan kurum içi tasarrufları da önemli ölçüde azaltacaktır. Zaten bu Vergi kurumun brüt kazancından gerçek harcamalar, alınan borçların faiz ödemeleri ve sermaye mallarının amortismanları düşüldükten sonra bulunan net karlılığın vergilendirilmesi mantığına dayanmaktadır. Ancak bu vergileme sürecinde öz sermaye yatırımlarından kâr paylarının indirilmesine izin verilmemektedir. Bu durumda firmalar daha çok dış kaynaklara başvurarak büyüme müşevviki yaratabilir ki bu durumda finansal yapının daha fazla borç ağırlıklı olması da ortaklık ve sermaye yapılarının değişmesine sebebiyet verebilmektedir. Bu iki farklı durumu açıklama gayesinde olan akademik çalışmalar ise birbirinden farklı sonuçlar elde etmişlerdir. Çok uluslu şirketlerde karların transfer fiyatlaması yoluyla yapıldığı ve Kurumlar Vergisinin ekonomik ranta uygulandığı durumlar için geçerli olmak üzere Huizinga ve Nielsen (2002) kurumlar vergisinin koordineli bir şekilde azaltılmasının refahı artırdığını bulurken, karın borçlar ile transfer edildiği, borç faizlerinin kurumlar vergi tabanından düşülebildiği ve kurumların gelirlerine yönelik vergilendirme yapan bir sistem de ise Fuest ve Hemmelgran (2003) kurumlar vergisinin artırılmasının ÇUŞların gerçek yatırımlarını ve refahı arttırdığına yönelik tam tersi bir sonuca ulaşmıştır. Dolayısı ile yatırım getirilerindeki her azalmayı Kurumlar Vergisine bağlı omaksızın devlet teşvikleri, yatırım indirimleri, hızlandırılmış amortisman uygulamaları da gözönünde bulundurulmalıdır.

Pesiri (2023) ise Kurumlar Vergisi oranlarında meydana gelecek bir değişiklik ya da tekil orana sadeleştirme ile yatırımlar arasındaki ilişkinin ülkeden ülkeye göre farklılık göstereceğini ve farklı sonuçlar doğuracağını öne sürmektedir. Barrios vd. (2009) vergilemenin bir uluslararası sermayeli firmanın nerede merkez kuracağı ya da şube açacağına kadar birçok lokasyon kararlarını etkilediğini saptamışlardır, ki bu minvalde yüksek Kurumlar vergisi bulunan ülkelerden sermayenin imtina ettiği gözlemlenmiştir. Zira Verginin kar üzerinde yaratacağı erozyon, vergi arbitrajı ya da kar kaydırma

yöntemleri ile vergi cennetleri gibi hiç vergi almayan ya da düşük vergileme yapan bölgelerde geçerli değildir (Clausing, 2020:245).

Tüm bu hususlar Kurumlar Vergisi özelinde efektif bir vergi oranının belirlenmesinin mümkün olup olmadığı yönünde tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Stickney ve McGee (1982), Richardson ve Lanis (2007), Sørensen (2008), Hanlon ve Heitzman (2010), Mintz ve Chen (2014) ve Abidoğlu (2016) gibi birçok araştırmacı bu konuda çalışmıştır. 2021 Haziran ayında ABD öncülüğünde başlayan, OECD ve AB'nin kabulü ile 137 ülkede uygulanacak olan %15 oranlı bir verginin etkilerinin neler olabileceğini araştırmak, etkin bir vergi oranının uygulamada da işe yarayıp yaramayacağına dair bir fikir oluşturulması adına ayrı bir önem arz etmektedir.

5. TÜRKİYE'DE KURUMLAR VERGİSİ UYGULAMALARI

Türkiye'de Kurumlar Vergisi, 1990-1993 tarihleri arasında %46 iken 1994-1998 arası %25, 1999-2003 arası %30, 2004 yılında %33, 2005 yılında %30, 2006-2017 yılları arası %20, 2018-2020 yılları arası %22, 2021 yılında %25 ve 2022 yılında ise %23 olarak uygulanmıştır². 2023 yılında ise 7456 sayılı Kanun ile %25'e çıkarılmıştır. Bu çalışma özellikle 2002 sonrası Kurumlar Vergisi değişimleri çerçeveli değerlendirme yapma gayesindedir. Tablo 9, Kurumlar Vergisi hadlerinde bu değişimler meydana gelirken 2002-2023 yılları arasında yerli ya da yabancı olmasına bakılmaksızın faal olarak Türk vergi sisteminde yer alan mükellefleri göstermektedir.

Tablo 9. Kurumlar Vergisi Aktif Mükellef Sayıları: 2002-2023

Yıl	Faal Mükellef	Yıl	Faal Mükellef	Yıl	Faal Mükellef	Yıl	Faal Mükellef
2002	577614	2009	639991	2016	714370	2023	1,105,349
2003	597107	2010	646735	2017	742166		
2004	620241	2011	659730	2018	787709		
2005	604561	2012	664314	2019	829135		
2006	601958	2013	661850	2020	884142		
2007	623293	2014	669301	2021	957886		
2008	641083	2015	686378	2022	1027688		

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı, 2023

Kurumlar vergisi mükellef sayıları 2002-2010 yılları arasında aylar itibari ile iller düzeyinde açıklanan mükellef sayılarının³ ortalamaları alınarak tespit edilmiştir. Yapılan hesaplamalar yılın kümülatif son ayı ile hesaplanan ortalamalar arasında yine il düzeyinde en yüksek 0.01 bir farklılık bulunduğunu göstermiştir. Faal mükelleflerin yıllar içerisindeki değişiminin net olarak ortalamasının verilebilmesinin ancak her bir yıl için benzer bir uygulama yapılarak, değişim trendinin ıskalanmaması amaçlanmıştır. Aynı uygulama toplam mükellef sayısına ulaşmak için de gerçekleştirilmiştir.

Tablo 9'dan görüleceği üzere mükellef sayısı 2002'den 2004'e artan trendlidir, ki bu artış KV oranında meydana gelen %3'lük artışa rağmen gerçekleşmiştir. Hatta 2005 yılında oranın yeniden 2002 seviyesine geri dönmüş olmasına ve 2006'de incelenen yıllar arasındaki en düşük vergi oranına ulaşılmasına rağmen mükellef sayısında beklenen artışın aksine azalış gerçekleşmiştir. Ancak değişim miktarının birkaç onbinle sınırlı kaldığını da belirtmek gerekmektedir. 2007 itibariyle ise KV oranından bağımsız olarak faal mükellef sayısı sürekli artmıştır. Mükellef sayılarına göre KV oran değişiminin etkisi ya da etkisizliğine dair bir çıkarım yapılamamasından ötürü yıllara göre matrah ve hesaplanan vergi değerleri analiz edilmiştir. Bu bağlamda Tablo 10, 2002 ila 2019 yılları arasında Kurumlar Vergisine ilişkin matrah ve tahakkuk miktarlarını göstermektedir.

² Bu bilgiler, Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı'nın resmi sitesinden derlenmiştir.

³ Faal mükellef sayıları ile beyanname, matrah ve tahakkuk rakamları T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı resmi sitesinden edinilmiştir. Bu çalışmanın yayımlandığı Aralık 2023 itibari ile 2023 Ekim ayına kadar olan var olan aktif mükellef sayısı değerlendirmeye alınmıştır.

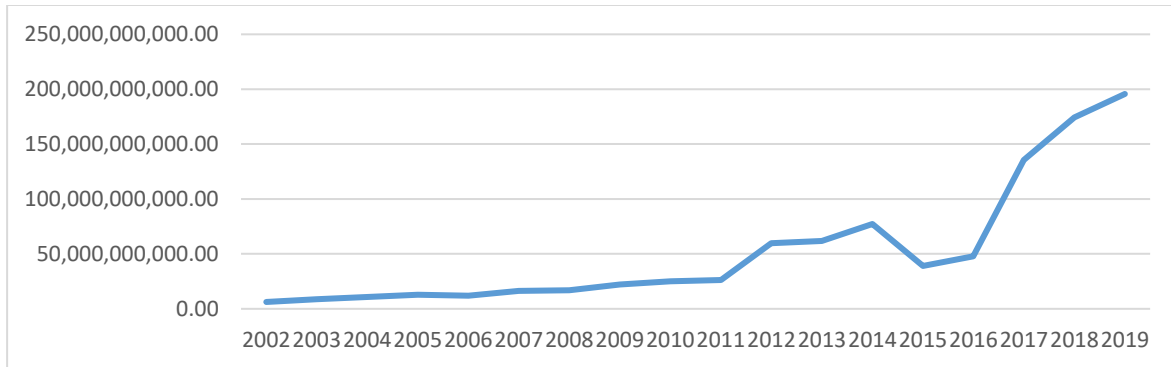
Tablo 10. Yıllara Göre Kurumlar Vergisi Matrahları ve Tahakkuk Eden Tutarlar

Yıl	Matrah	Yıl	Tahakkuk
2002	23,001,067,468.94	2002	6,227,160,942.93
2003	29,649,496,585.90	2003	8,822,197,869.91
2004	32,908,097,981.75	2004	10,882,524,512.66
2005	42,500,695,080.82	2005	12,688,123,490.54
2006	60,067,103,945.85	2006	12,015,310,635.83
2007	80,949,105,045.12	2007	16,371,107,142.28
2008	85,086,847,822.05	2008	16,978,547,843.03
2009	111,413,566,686.40	2009	22,274,156,982.71
2010	125,056,941,289.25	2010	24,937,778,920.89
2011	132470193261.2	2011	26316610647.6
2012	161525636164.2	2012	59898664056.6
2013	151285806197.2	2013	61867132995.8
2014	198060807205.6	2014	77184449556.7
2015	205884788299.2	2015	38983279132.9
2016	258072317775.1	2016	47774760275.4
2017	333980582019.0	2017	135591825159.9
2018	520021739642.3	2018	174406176309.3
2019	499391945291.1	2019	195683894877.0

Kaynak: 2002-2010 verileri T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı resmi sitesinde var olup, 2011-2019 yılları arasında ait tutarlar iller bazında verilerden yararlanılarak, yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Matrahlar açısından değerlendirme yapıldığında 2002-2018 yılları arasında sadece 2007'den 2008'e ve 2012'den 2013'e oldukça küçük aşağı yönlü değişimler görmekte birlikte, gerek vergi oranının %22'ye çıkması gerekse Covid-19 pandemisinin yarattığı ekonomik durgunluğunda etkisi ile matrahların 2018'den 2019'a diğer yıllara oransal olarak kıyasla daha çok düştüğü anlaşılmaktadır. Tahakkuk açısından durumun net anlaşılması için Grafik-1 çizdirilmiştir.

Kurumlar Vergisi oranlarının 1999-2003 arası ortalamasının bu çalışmada %30 olduğu hesaplanmıştır. 2004 yılında %33, 2005 yılında %30, 2006-2017 yılları arası %20 ve 2018-2020 yılları arası %22 olarak değişim gösterdiği bilinmesine rağmen, Grafik 1'den görüleceği üzere tahakkuk miktarları özellikle 2002-2011 arasında büyük bir dalgalanma göstermemiş, ancak artan trendine de devam etmiştir. 2011-2017 arasında Kurumlar Vergisi oranı değişmemesine rağmen, 2014'te pik yapan miktar önemli ölçüde globalin tersine Türkiye'ye yatırım yapan yabancı sermaye ile açıklanabilmektedir.

Şekil 1. Kurumlar vergisi tahakkuk eden miktar: 2002-2019

Bu yılı takip eden yıllarda ise ABD başta olmak üzere gelişmiş ülkelerin piyasalarının canlanmasının akabindeyse Türkiye’den sermaye çıkışları olduğu bilinmektedir. 2015-2016 dönemi ayrıca Türkiye için darbe girişimleri ile anılan yıllar olarak da ekonomik iz bırakmıştır. 2017 yılından sonra ise Kurumlar Vergisi oranı artışı gözlemlenmesine rağmen tahakkuk eden vergi miktarlarında da hatırı sayılır artışlar görülmüştür. Bu artış içerisinde Türk Lirası’nın değeri ve enflasyonist etkinin boyutları ise muhakkak ileride yapılacak yayınlarda ele alınması gereken konular olmak üzere; yukarıda bahsi geçen tüm unsurlar, Türkiye’de Kurumlar Vergisi artış ya da azalışlarıyla ülkeye giren fiziki sermayenin yahut yerli unsurların ticari faaliyetlerinin ilişkisine dair genel geçer kanıların yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini işaret etmektedir. Zira 1980lerden 90’ların sonuna kadar olarak birçok ülkede tecrübe edilmiş olan kurumlar vergisindeki vergi ayrıcalıklarının değiştirilmesine bağlı matrah, tahakkuk ve vergi kazançlarının artmasına benzemektedir (bknz. Çelikkaya, 2010).

6. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER KÜRESEL ASGARİ KURUMLAR VERGİSİNDEN KAZANÇLI ÇIKAR MI?

1980lerde sermaye hareketliliğinin önündeki engellerin kaldırılmasına bağlı olarak ülkeler yabancı sermaye yatırımları çekebilmek amacıyla vergi maliyetini düşüren bir vergi rekabetine girmişler ve kurumlar vergisinde değişikliklere gitmişlerdir (Günel, 2022:116). 2007’den 2012’ye gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde yasal kurumlar vergisi oranı azalmıştır, ancak gelişmekte olan ülkelerde kurumlar vergisi gelişmiş ülkelerin biraz üzerinde seyretmektedir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri’nde Kurumlar Vergisi %35’ten %21’e düşerken Norveç’te %27’den %22’ye Tnus’ta %30’dan %25’e ve Pakistan’da %34’ten %29’a düşmüştür (Hebous, 2021:87-88). Literatürel manada ise düşük gelişmişlik düzeyine sahip ülkelerin vergi oranlarının düşüklüğünden, görece daha gelişmiş ülkelere nazaran daha yüksek fayda elde ettikleri kabul edilmektedir (Diehl, 2009 akt. Çelikkaya, 2010:40). Ancak Barake vd. (2021)’nin Avrupa Birliği Vergi Gözlemevi için hazırladığı raporda yer alan bu çalışmada Tablo 11 adı altında gösterilen veriler ise durumun farklı bir izaha muhtaç olduğunu göstermektedir.

Tablo 11. Ülke Türü Sınıflandırmasına Göre %15’lik Küresel Asgari Vergi Gelirleri

Sınıflandırma	Örneği olmayan ülkeler	2021 Milyar €	Kurumlar vergisi gelirinin yüzdesi olarak
Ülke Kategorisi			
Gelişmiş	35	191,3	%19
Gelişmekte olan	11	14,2	%2
Az Gelişmiş			
Gelir Seviyesi			
Yüksek Gelir	35	191,2	%18
Orta Gelir	9	13,7	%3
Düşük Gelir	2	0,6	%1

Kaynak: Barake vd. (2021: 14)

Barake vd. (2021) gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere göre çok daha fazla gelir elde edeceğini hesaplamışlardır. Hesaplamalara göre gelişmiş ülkeler ödedikleri mevcut kurumlar vergisinden yüzde on dokuz civarında ekstra gelir elde ederken, gelişmekte olan ülkeler ödedikleri kurumlar vergisinden ancak yüzde iki civarında ek gelir elde edebileceklerdir. Benzer şekilde, yüksek gelirli ülkeler ödenen kurumlar vergisinin yaklaşık yüzde onsekizini oluşturan gelirler elde edebilirken, bu oran üst orta gelirli ülkelerde yaklaşık %3, alt orta gelirli ülkelerde ise %1 civarındadır. Zira Andersson (2018: 688)’e göre az gelişmiş ülkeler için ise küresel asgari kurumlar vergisi, vergi egemenliğinin değerini sınırlayacaktır ve bu ülkeler kendi ülkesinde yatırım yapan şirketlere küçük bir ülkede iş yapmanın büyük bir ülkeye göre getirdiği dezavantajları telafi edecek kurumlar vergisi oranını belirleyemeyeceği için de sorun derinleşecektir.

SONUÇ

Vergi rekabeti ve vergi cennetleri kavramları, ülkelerin vergi sistemleri ve işletmelerin kazanç aktarımları bakımından 1920’lerden başlayarak uygulama ve araştırmacıların gündeminde yer almaya

başlamıştır. Tiebout (1956) ve Oates (1972) ile teorik olarak tartışılmaya başlanan vergi rekabeti kavramının zararlı etkilerinin bertaraf edilmesine adına işletmelerin küresel anlamda vergilendirilmesi fikri ise Wilson (1991) ile ortaya çıkmıştır. Küresel Asgari Kurumlar Vergisi, genel olarak ÇUŞlar bağlamında ve, yurtdışı karlara uygulanacak bir vergi olarak düşünülmelidir. Hükümetlerin ulusal düzeyde kendi uygun gördükleri bir Kurumlar Vergisi uygulama hakları bulunmaktadır. Ancak şirketler belirli bir ülkede daha düşük oranlar öderlerse, kendi ülkelerindeki hükümetler vergilerini minimum orana "ekleyebilir" ve böylece karları kaydırma avantajını ortadan kaldıracırlar. ABD öncülüğünde küresel üniter bir asgari kurumlar vergisi oranı olarak %15 olarak 137 ülkede kabul görmüştür.

2019'un sonlarında OECD kurumsal vergilemede yapılan vergi rekabetinin özellikle gelişmişlik düzeyi düşük olan ülkelerde sebep olduğu zararı gidermek, sermaye çekmek için ülke ekonomisini yoran ve başarı şansı düşük gereksiz vergi ayrıcalıkları sunmalarının önüne geçebilmek ve küresel matrah aşınmasını bertaraf edebilmek için GloBe önerisini geliştirmişti. Her ne kadar OECD (2021:5-13) uygulanacak %15'lik küresel asgari vergi oranıyla global düzlemde yaklaşık yüz elli milyar dolar vergisel ek kazanç beklense de temel olarak sistemin başarısının ülkelerin sistem kabulleri kadar ÇUŞların bu uygulamayı kabullenerek vergi cennetlerini tercih etmeme kararına da bağlıdır. Ancak gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkeler, düşük oran uygulamasından kaynaklı gelir ve kazanç kaybı yaşarlarken, sermayenin kendilerinden yana bir tercih yapmamasının da daha yıkıcı sonuçlar doğuracağı gözden kaçırılmamalıdır. Keza hali hazırda düşük yasal kurumlar vergisi oranlarına sahip olan ve böylece doğrudan yabancı yatırımları çeken ülkeler, uyguladıkları vergi oranından daha yüksek zorunlu bir oran uygulamaya başladıklarında var olan pasta payını kaybedeceklerdir. Oysa bu ülkeler Türkiye gibi ekonomik ve politik istikrarsızlıklarla ilgili yapısal sorunları bulunan gelişmekte olan ülkeler ise sermaye birikimleri konusunda var olan dezavantajlarını gidermek için yabancı sermaye yatırımlarını çekmek konusunda yüksek bir motivasyona sahip olabilirler. Ancak Türkiye bir gelişmekte olan ülke olarak katı bürokratik yapıları içerisinde yabancı sermayenin imtina edeceği kadar yüksek bariyerle donatılmış bir ülke olmasına ve diğer gelişmiş ülkelere kıyasla görece pahalı işgücü ile maliyetleri daha yüksek bir ülke olmasına karşın, geleneksel ticaret yolları ve pazarlara olan stratejik yakınlığı, işgücünün rakip ülkelerdekilere kıyasla daha eğitilmiş ve kalifiye yapısı, Avrupa Birliği'ne girme gayreti ile mevzuat uyumlaştırmasında bulunmasının bu ülkelere gelen sermayeye uygulama kolaylıkları tanınması, teknolojik gelişmelere olan orta ve küçük ölçekli şirketlerin yarattığı teknik kolaylıklar ve finans yapısının derin olmaması sebebiyle kısa-orta vadede elde edilen karın kolaylıkla kaydırılabilmesi gibi avantajlarından kaynaklı yabancı sermayenin yatırım merkezlerinden biridir. Türkiye'de dalgalı ve görece yüksek kurumlar vergisi oranlarına rağmen, elde edilen miktar genellikle artan bir trend göstermiş ve kümülatif olarak azalmamıştır. Doğrudan yabancı yatırım, yabancı ortaklı yatırım ve ÇUŞ'lar toplamında sürekli bir artış eğilimi göstermiştir. Bu nedenle, Türkiye'de mevcut vergi oranından daha düşük bir kurumlar vergisi oranının yatırımları çekmek için kamu gelirlerini azaltmaktan öteye önemli bir etki yaratacağına dair şüpheyle yaklaşılmalıdır. Ancak, rakip gelişmekte olan ülkelerin aldıkları pozisyonlara bağlı olarak küresel bir asgari kurumlar vergisinin de Türkiye'yi etkileyeceği düşünülmektedir; aksi takdirde Türkiye'nin cazibesini sürdüreceği düşünülmektedir. Ancak etkinin boyutunun ve derinliğinin daha net ve doğru saptanabilmesi açısından gelecekteki çalışmaların daha ekonometrik nitelikli ve kurumlar vergisini etkileyen diğer unsurların da hesaplamalara dahil edilerek yapılması gerekmektedir.

Bu çalışma dahilinde Türkiye'de Kurumlar Vergisi oranı zaman içerisinde artış-azalış yönünde çeşitli değişiklikler göstermekle birlikte Kurumlar Vergisi tahakkuk tutarının, doğrudan yabancı yatırımlarının, yabancı ortak sermayeli şirketler ile ÇUŞ sayılarının artış trendine sahiptir. Bu bakımdan bu çalışma literatürel bağlamda gelişmekte olan ülkeler ve yeni gelişmekte olan ülkeler için Abbas ve Klemm, 2013; Crivelli vd., 2015; Cobham vd., 2018; Davies vd., 2018; Wier ve Zucman, 2022'nin çalışmaları ile paralel ancak Bond (2000), Gordon ve Hines (2002), Bénassy-Quéré vd. (2004), Mudenda (2015), Abidoğlu vd. (2016)'nın çalışmalarıyla artış göstermesine rağmen yabancı yatırımları çekmesi açısından aksi yönde buguları işaret etmektedir.

Gelecek çalışmalar için de bir kısıt oluşturulabilecek bu çalışmanın kısıtı ise çok uluslu şirketlerin sayısına dair net sayısal bilgilerin resmi kamu kurumlarınca paylaşılmıyor oluşudur. Ek olarak, Nistor ve Paun (2013)'nin kurumlar vergisi ile ülkeye gelen sermaye arasındaki ilişkinin

- Çelikkaya, A. (2010). Globalleşmenin Neden Olduğu Kurumlar Vergisi Reformları ve OECD Üyesi Ülkeler Üzerine Bir Değerlendirme. *Maliye Dergisi*, 159: 36-52
- Clausing, K.A. (2020). “Taxing Multinational Companies in the 21st Century”. İçerisinde Tackling the Tax Code: Efficient and Equitable Ways to Raise Revenue (:237-282). Eds. Shambaugh J. ve Ryan N. The Hamilton Project: Washington D.C.
- Coase, R. (1988). The nature of the firm: Influence. *Journal of Law, Economics, and Organization*, 4(1): 33-47
- Cobhan, A., & Jansky, P (2018). Global distribution of revenue loss from corporate tax avoidance: re-estimation and country results. *Journal of International Development*, 30 (2): 206–232.
- Crivelli, E., de Mooji, R., & Keen M. (2015). *Base Erosion, Profit Shifting and Developing Countries*. IMF Working Paper 15/WP/118
- Dari-Mattiacci, G., Gelderblom, O., Jonker, J., & Perotti, E. C. (2013). *The Emergence of the Corporate Form*. Erişim Adresi: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2223905>
- Davis, R.B. Martin, J. Parenti, M., & Toubal, F. (2018). Knocking on Tax Haven’s Door: Multinational Firms and Transfer Pricing. *The Review of Economics and Statistics*, 100(1): 120-134
- Doğan, B. S. (2020). Karmaşık Vergi Sistemleri ve Maliyetleri. Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 2(2): 129-139
- Fei, R., Moltoni M., & Romeo G. (2021). New Challenges, New Rules: The Global Minimum Corporate Tax. Orizzonti Politici Working Paper Erişim Adresi: https://www.orizzontipolitici.it/wp-content/uploads/2021/12/The_Global_Minimum_Corporate_Tax_Orizzonti_Politici.pdf
- Fuest, C., & Hemmelgarn T. (2003) Corporate Tax Policy, Foreign Firm Ownership and Thin Capitalization. CESifo Working Paper No.1096 Erişim Adresi: https://www.ifo.de/DocDL/cesifo1_wp1096.pdf
- Gordon, R.H. & Hines J. R. (2002) International Taxation. NBER Working Paper No.8854 Erişim Adresi: <https://www.nber.org/papers/w8854>
- Günel, T. (2022). Tax Competition in European Union: The Threshold effect of gross domestic product per capita. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 8(1): 115-123
- Güner, Ü., & Yılmaz A. (2010). Çok Uluslu Şirketler Türkiye için Tehdit mi Fırsat mı?. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(26):197-212
- Hall, R. E., & Jorgenson D. W. (1967). Tax Policy and Investment Behavior. *American Economic Review*, 57(3): 391-414.
- Hanlon, M. ve Heitzman, S. (2010). A review of tax research. *Journal of Accounting and Economics*, 50(2–3): 127–178.
- Harris, R. (2010). “Law, Finance, and the First Corporations”. İçerisinde Global Perspectives on the Rule of Law (:145-172). Eds. Heckman, J.J., Nelson, R.L. ve Cabatingan, L. Routledge: Abingdon
- Hassert, K.A., & Hubbard, R.G. (1996). Tax Policy and Investment Behavior NBER Working Paper 5683. Erişim Adresi: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w5683/w5683.pdf
- Hebous, S. (2021). “Has tax competition become less harmful?”. İçinde Corporate Income Taxes under Pressure: Why Reform is Needed and How it Could be Designed? (:87-106). Eds De Mooij R.A., Klemm, A.D., ve Perry V.J. . International Monetary Fund: Washington D.C.
- Henry, J. S. (2016) Taxing Tax Heavens. *Foreign Affairs*, Erişim Adresi: <https://www.foreignaffairs.com/articles/belize/2016-04-12/taxing-tax-heavens>
- Huinzinga, H., & Nielsen S.B. (2002). The Coordination of Capital Income and Profit Taxation with Cross Ownership of Firms. *Regional Science and Urban Economics*, 32(1): 1-26

- Hymer, S.H. (1979). *The Multinational Corporations*. Cambridge University Press: Cambridge
- Johannesen, N. (2021). *The Global Minimum Tax*, CESifo Working Paper 9527 https://www.cesifo.org/DocDL/cesifo1_wp9527.pdf
- Keen, M., Perry, V., de Mooji R., Matheson, T., Schatan, R., Mullins, P., & Crivelli E. (2014). *Spillovers in International Corporate Taxation*. International Monetary Fund Policy Papers.
- Koçtürk, O. M., & Eker, M (2012). Dünyada ve Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Çok Uluslu Şirketlerin Gelişimi. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 18(1): 35-42
- McKinnon, R. I. (1973). *Money and Capital in Economic Development*. Brookings Institution: Washington, D. C.
- Melo-Becerra, L.A., Mahecha, J.A., & Ramos-Forero J.E. (2020) *Corporate Taxation and Investment: Evidence from a Context of Frequent Tax Reforms*. *Hacienda Pública Española/Review of Public Economics*, 237-(2/2021): 3-31
- Mintz, J. & Chen D. (2014). *The US Corporate Effective Tax Rate: Myth and the Fact*. Tax Foundation Special Report No. 214
- Mucuk, İ. (2003). *Modern İşletmecilik*. İstanbul: Der Yayınları
- Mudenda L. D. (2015). *Corporate Income Tax rate and Foreign Direct Investment: The Case of Southern African Economies*. Umea Universitet Working Paper <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:845659/FULLTEXT01.pdf>
- Nadri, G. A. (2018). *The English and Dutch East India Companies and Indian Merchants in Surat in the Seventeenth and Eighteenth Centuries*. İçerisinde *The Dutch and English East India Companies: Diplomacy, Trade and Violence in Early Modern Asia (:125-152)*. Eds. E.A. Clulow ve T. Mostert. Amsterdam University Press: Amsterdam
- Nistor, I. A., & Paun D. (2013) *Taxation and Its Effect on Foreign Direct Investment – The Case of Romania*. *Nauki O Finansach Financial Series*, 3(16): 37-47
- Oates, W. E. (1972). *Fiscal Federalism*. Harcourt Brace Jovanovich: New York
- O’Connor, J. (1974). *The Corporations and the State*. Harper and Row: New York
- OECD. (2013). *Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting*. OECD Publishing: Paris
- OECD (2019) *Programme of Work to Develop a Consensus Solution to the Tax Challenges Arising from the Digitalization of the Economy*. OECD/G20 Inclusive Framework on BEPS. OECD Publishing: Paris
- OECD. (2021). *Statement on a Two-Pillar Solution to Address the Tax Challenges Arising from the Digitalisation of the Economy*. <https://www.oecd.org/tax/beps/statement-on-a-two-pillar-solution-to-address-the-tax-challenges-arising-from-the-digitalisation-of-the-economy-october-2021.htm>
- OECD (2023) *BEPS Reports* <https://www.oecd.org/ctp/beps-reports.htm>
- Patterson, B. (2008). *Tax Competition in the European Union*. European Parliament Economic Affairs Series Working Paper
- Pehlivan, S., & Gökbunar, A. R. (2010). Ülkemizde Transfer Fiyatlandırmasının Yol Açtığı Tahmini Kurumlar Vergisi Kaybı. *Yönetim ve Ekonomi*, 17(1): 99-120.
- Pesiri, S. (2023). *The Complex Relationship between Corporate Income Tax and Foreign Direct Investment before and after Pillar Two*. SSRN Working Paper https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4436105
- Ricardo, D. (1817). *On the Principles of Political Economy and Taxation*. John Murray: London

- Richardson, G., & Lanis, R. (2007). Determinants of the variability in corporate effective tax rates and tax reform: Evidence from Australia. *Journal of Accounting and Public Policy*, 26(6): 689–704.
- Ruding, O. (1992) Conclusions and recommendations of the Committee of independent experts on company taxation. https://aei.pitt.edu/1332/1/ruding_tax_report.pdf Erişim tarihi: 19/11/2023
- Quak, E. J. (2018). *The Impact of International Tax Competition on Low and Middle Income Countries*. K4D Report. Erişim Adresi: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5bae3e70e5274a3df7c74435/Impact_Tax_Competition_LMICs.pdf
- Seabrooke, L., & Wigan, D. (2014). Global wealth chains in the international political economy. *Review of International Political Economy*, 21(1): 257- 263
- Shaw, E. (1973). *Financial Deepening in Economic Development*. Oxford University Press: New York
- Shaxson, N. The billions attracted by tax heavens do harm to sending and receiving nations alike. Finance & Development. International Monetary Fund working Paper Tackling Tax Heavens Series Erişim Adresi: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2019/09/pdf/tackling-global-tax-havens-shaxon.pdf>
- Sørensen, P. B. (2008). Estimating Effective Tax Rates on Corporate Income. University of Copenhagen Working Paper. Erişim Adresi: https://dors.dk/files/media/publikationer/faglige_indlaeg/estimating_effective_tax_rates_on_corporate_income.pdf
- Stickney, C. P., & McGee V.E. (1982) Effective corporate tax rates the effect of size, capital intensity, leverage and other factors. *Journal of Accounting and Public Policy*, 1(2): 125-152
- Tanzi, V. (1996). *Globalization, Tax Competition and the Future of Tax Systems*. International Money Fund Working Paper
- T.C. Hazine Müsteşarlığı (2002). Yabancı Sermaye Raporu 2001 Erişim Adresi: <http://www.hazine.gov.tr>
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı (2023). İstatistikler Erişim Adresi: <https://gib.gov.tr/yaritim-ve-kaynaklar/istatistikler>
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2017). Uluslararası Doğrudan Yatırım Raporu 2017 Erişim Adresi: <https://www.sanayi.gov.tr/plan-program-raporlar-ve-yayinlar/yatirim-ve-tesvik-yayinlari/cr1304011915>
- Tax Foundation (2023). Corporate Tax rates around the World, 2022. <https://taxfoundation.org/data/all/global/corporate-tax-rates-by-country-2022/> Erişim Tarihi 01.09.2023
- Ticaret Bakanlığı (2023). TCMB Yurtdışı Doğrudan Yatırım Verileri. Erişim Adresi: <https://ticaret.gov.tr/hizmet-ticareti/yurtdisi-yatirimlar/uluslararasi-yatirim-istatistikleri/turkiyede-yerlesik-gercek-ve-tuzel-kisilerin-yurtdisindaki-yatirimlari>
- Tiebout, C. (1956). A pure theory of local expenditures. *Journal of Political Economy*, 64(5): 416-424
- UNCTAD(2015) World Investment Report 2015. Erişim Adresi: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2015_en.pdf
- UNCTAD (2016). World Investment Report Investor Nationality: Policy Challenges. Erişim Adresi: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2016_en.pdf
- Uygun, E. (2022). Vergiden Kaçınmayı Önlemeye Yönelik Küresel Asgari Kurumlar Vergisi, *International Journal of Public Finance*, 7(1), 93-112.
- Ünay, H. (2021) Endizm Bağlamında Bir Küreselleşme Sorgusu: Küreselleşmenin Sonu Mu?. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1): 17-35

- Wier, L., & Zucman G. (2022). Global Profit Shifting, 1975-2019. United Nation University Wider Working Paper 2022/121 Erişim Adresi: <https://gabriel-zucman.eu/files/WZ2022WIDER.pdf>
- Wier, L., & Zucman G. (2023). 1 trilyon in the shade- the annual profits multinational corporations shift to tax havens continues to climb. The Conversation. Erişim Adresi: <https://theconversation.com/1-trillion-in-the-shade-the-annual-profits-multinational-corporations-shift-to-tax-havens-continues-to-climb-and-climb-200034>
- Wilson, J.D. (1991) Tax Competition with Interregional Differences in Factor Endowments. *Regional Science and Urban Economics*, 21(3): 423-452
- YASED (2021) Uluslararası Doğrudan Yatırımlar: 2020 Yıl Sonu Raporu Erişim Adresi: https://yased-api.yased.org.tr/Uploads/Reports/yased-2020-UDY-Raporu_r05_OPT.pdf
- YASED (2022) Rakamlarla UDY: 2021 Küresel ve Yerel Trendler Erişim Adresi: https://yased-api.yased.org.tr/Uploads/Reports/YASED_Rakamlarla-Uluslararası-Dogrudan-Yatirimlar_Aralik-2021.pdf

EXTENDED ABSTRACT

When the inhibiting role of taxes on capital accumulation is set aside with a Ricardian (1817) perspective for MNCs, the taxation issues related to the existence and resource transfer of these companies become essential due to their potential to generate income in multiple countries, in addition to determining the country where they will be subject to Corporate Tax as entities. The subject of this study is the Minimum Corporate Tax, which is a fundamental trend in the taxation of Multinational Corporations (MNCs) that have higher budgets than many countries worldwide due to globalization. The aim of the study is to evaluate the validity of this taxation both globally and in Türkiye.

Corporate Tax Practices around the World

While high corporate tax rate (CTR) exist in various regions worldwide, data indicates that Porto Rico has the highest CTR at 37.5%, when Barbados has the lowest at 5.5%. Among European countries, Hungary applies a 9% CTR, Bosnia and Herzegovina and Bulgaria apply a 10% CTR. The average CTR for the 226 countries examined in 2022 is 22.12%. The ongoing debate on how to prevent Multinational Corporations from parking money in low-tax countries like Ireland and Bermuda highlighted the necessity for countries aiming to prevent capital flight and erosion of the tax base to form a clearer alliance. As a result, clear steps were taken in June 2021. ABD President Biden and Treasury Secretary Yellen organized a G7 meeting where a unified and minimum Corporate Tax rate was introduced, later accepted by the G20 in July. Subsequently, this was proposed and agreed upon by OECD member countries. The rate set at 15%. MNCs often conduct their investments in countries with lower tax rates, so this 15% rate is a sort of additional tax imposition. For instance, if a company is taxed at a rate of 1% in the country where it generates its income, the home country will apply an additional tax of 14% to reach the 15% rate (Johannesen, 2021: 1).

Foreign Direct Investments and Multinational Corporations in Türkiye

The number of foreign companies inherited from the Ottoman Empire was 94, which increased to 114 by 1929 (Koçtürk and Eker, 2012:38-39). Until the late 1970s, inward-looking industrialization strategies in Türkiye acted as a deterrent for foreign-origin firms. By January 24, 1980, an export-oriented, capital-intensive industrialization model was adopted. The foreign capital, which was a total of 325 million dollars until 1981, increased approximately 6.5 times between 1980-1988, reaching 718 million dollars by 1992 (Koçtürk and Eker, 2012:40). Although foreign direct investments (FDI) decreased during the 1990s due to both national and international reasons, the entry of FDI increased in Türkiye as a result of the Customs Union. In 2001, the 40% devaluation of TL and the adoption of a floating exchange rate regime, alongside the legislation that profits resulting from mergers, acquisitions, and divisions of companies would not be calculated or taxed, positioned Türkiye as an accessible investment destination. The Direct Foreign Investment Law, numbered 4875, was enacted in 2003. As of this date, there was a more pronounced increase in FDIs, indicating a more intense activity of MNCs compared to the past. In 2006, due to inflation targeting and an increase in privatization, foreign investors regained confidence. However, in 2008, the global financial crisis originating from subprime mortgage crisis had a significant impact worldwide. Türkiye was relatively less affected during this period and the positivity continued until the end of 2012. According to UNCTAD (2016), Turkey emerged as a leader among Western Asian countries between 2009-2014, and managed to be among the top ten economies to attract FDIs within its region. Even higher-than-average decrease of 28% experienced in 2016, upward trend continued still in 2017, particularly in terms of company mergers and acquisitions. Yet, in 2017 and the following years, the investment movements of the United Arab Emirates and Saudi Arabia had a hindering effect on investments in Türkiye. In 2019-2020, there was a significant decrease in FDIs, although there was an increase in foreign-partnered companies, even including the year the pandemic emerged.

Corporate Tax Practices in Türkiye

In Turkey, the CTR was 46% between 1990-1993, 25% between 1994-1998, 30% between 1999-2003, 33% in 2004, 30% in 2005, 20% between 2006-2017, 22% between 2018-2020, 25% in 2021, and 23% in 2022. In 2023, it was increased to 25% by Law No. 7456. However, the accrued amounts, especially between 2002 and 2011, did not show significant fluctuations but rather displayed an increasing trend. Between 2011 and 2017, despite no change in the rate, the significant surge in the amounts accrued in 2014 can be attributed to substantial foreign capital investing in Türkiye. The years 2015-2016 are also noted in Turkey's economic history due to attempted coups, leaving their mark. However, among 2017 and 2020, despite an increase in the rate, more substantial increases were observed in the amounts of accrued taxes.

Do Developing Countries Benefit from Global Minimum Corporate Tax?

In the 1980s, due to the removal of barriers to capital mobility, countries engaged in a tax competition aimed at attracting foreign capital investments by reducing tax costs and made changes in corporate taxes (Günel, 2022:116). From 2007 to 2012, the statutory corporate tax rate decreased in both developed and developing countries, but in developing countries, corporate tax rates have been slightly higher than those in developed countries. According to literature that countries with lower levels of development benefit more from lower tax rates compared to relatively more developed countries (Diehl, 2009 cited in Çelikkaya, 2010:40). However, Barake et al. (2021), on the contrary, have calculated that developed countries will generate significantly more income compared to developing countries. According to their calculations, developed countries would obtain approximately an additional 19% income from their current corporate tax payments, while developing countries would only generate around 2% additional income from their corporate tax payments. Similarly, high-income countries can generate incomes constituting approximately 18% of the paid corporate tax, whereas this ratio is around 3% for upper-middle-income countries and about 1% for lower-middle-income countries.

Conclusion

OECD (2021:5-13) expects approximately \$150 billion in additional tax revenue globally with the implementation of the proposed 15% global minimum tax rate, but the success of the system fundamentally relies not only on countries' acceptance but also on MNCs' decision to accept this practice and refrain from choosing tax havens. Developing and least developed countries experience income and revenue loss due to the implementation of lower tax rates. However, it's crucial not to overlook the potentially more devastating consequences if capital doesn't favor them. Moreover, countries currently attracting FDIs by having lower statutory CTR risk losing their share of the pie when implementing a mandatory rate higher than the existing tax rate. However, countries like Türkiye, which have structural issues concerning economic and political instability, may have a high motivation to attract FDIs to address their existing disadvantages in capital accumulation.

Türkiye, despite being a developing country with highly stringent bureaucratic structures that serve as barriers dissuading foreign capital and relatively higher labor costs compared to developed countries, harbors many advantages. Its strategic proximity to traditional trade routes and markets, a workforce that is relatively more educated and skilled compared to those in rival countries, efforts to enter the European Union by aligning regulations, which ease application procedures for capital from these countries, technical conveniences created by medium and small-scale companies due to technological advancements, and the financial structure allowing for the easy transfer of short to medium-term profits, are some of the advantages that make it one of the investment centers for FDI. Despite the fluctuating and comparatively high corporate tax rates in Turkey, the accrued amount has mostly shown an increasing trend and has not decreased cumulatively. FDIs, foreign-partnered investments, and MNCs have consistently shown an upward trend in total. Thus, skepticism should be applied regarding whether a lower CTR than the current one in Türkiye would create a significant impact beyond reducing public revenues to attract investments. However, there is a perception that a global minimum corporate tax will also affect Turkey based on the positions taken by competing developing countries; otherwise, Türkiye will continue to remain an attractive destination. Another inference that could be drawn, particularly from the Turkish example, is the view expressed by Nistor and Paun (2013) that the relationship between corporate tax and incoming capital is based more on the strength of the economy and growth potential rather than the rate itself.

Tablo 8-A

	ÜLKELER	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	Hollanda	72	51	568	383	5,069	5,442	1,343	717	486
2	ABD	2	52	36	88	848	4,212	868	260	323
3	İngiltere	8	141	126	166	628	703	1,335	350	245
4	Almanya	86	142	73	391	356	954	1,237	497	597
5	İspanya	5	0	3	66	53	583	838	145	205
6	Avusturya	0	0	1	9	1,108	370	586	1,019	1,584
7	Lüksemburg	0	0	0	39	250	583	3,140	509	311
8	Belçika	5	54	25	1,090	3,435	358	571	201	48
9	Fransa	22	121	34	2,107	439	367	679	617	623
10	Azerbaycan	0	1	4	2	1	10	18	69	12
11	Yunanistan	0	24	38	11	2,791	2,360	775	59	436
12	Rusya	0	0	0	1,605	7	108	71	12	2
13	Birleşik Arap Emirlikleri	1	0	0	1,625	1,548	183	148	6	104
14	İtalya	241	1	14	692	189	74	249	314	25
15	İsviçre	9	11	6	33	73	257	201	163	123
16	Japonya	63	58	6	32	1	2	11	3	347
17	Katar	0	0	0	0	0	0	126	0	52
18	Suudi Arabistan	0	0	5	2	23	10	1,312	34	39
19	Kuveyt	0	0	38	20	123	77	330	73	193
20	İrlanda	0	0	0	21	2	21	0	8	0
21	Lübnan	0	0	7	0	2	84	34	9	29
22	Güney Kore	2	1	0	1	3	74	57	169	20
23	Çin	0	0	0	2	3	1	0	1	1
24	Hong Kong	0	0	0	0	1	32	30	2	21
25	Norveç	0	0	0	8	2	5	1	106	19
26	Malezya	0	0	0	0	0	0	8	25	6
27	Portekiz	0	0	0	1	24	701	32	0	1
28	Kazakistan	0	0	0	43	0	613	1	20	1
29	Avustralya	0	0	0	1	108	26	2	12	5
30	Danimarka	14	23	0	7	7	15	164	12	13
31	Çek Cumhuriyeti	0	0	0	0	0	0	0	465	36
32	Kanada	7	6	61	26	121	11	23	52	55
33	Brezilya	0	0	0	0	1	467	52	7	6
34	Bahreyn	4	0	0	24	88	36	47	96	0
35	Tayvan	0	0	0	0	0	3	3	0	2
36	Singapur	0	0	0	0	9	57	1	5	23
37	Finlandiya	0	0	142	0	110	36	27	4	1
38	İsveç	2	0	0	8	1	21	55	6	39
39	İsrail	0	0	0	1	112	98	100	44	9
40	Ürdün	0	0	0	0	0	102	44	0	0
41	Güney Afrika	0	0	0	0	3	0	0	0	0
42	Malta	0	0	0	0	0	0	5	10	49
43	Tayland	0	0	0	0	0	0	0	15	0
44	Hindistan	0	0	0	0	0	0	27	47	8
45	Mauritius	0	0	0	0	0	1	0	1	0
46	İran	0	0	0	0	12	3	25	30	31
47	Cayman Adaları	0	0	0	0	16	13	2	2	0
48	Libya	0	0	0	3	12	0	82	1	0
49	Virgin Adaları (İngiliz)	0	0	0	3	1	10	5	0	0
50	Liechtenstein	4	0	0	0	0	0	0	12	55
51	Letonya	0	0	0	0	12	3	8	4	34
52	Curaçao	0	0	0	0	0	0	0	0	0
53	Pakistan	0	0	0	0	0	15	23	25	25
54	Gürcistan	0	0	0	0	0	0	0	0	4
55	Bulgaristan	0	8	0	9	3	6	0	0	2
56	Sırbistan	0	0	0	0	0	0	15	4	3
57	Polonya	0	0	0	0	0	0	7	1	2
58	Macaristan	0	0	0	2	0	0	10	3	0
59	Slovakya	0	0	0	0	0	0	0	0	0
60	Litvanya	0	0	0	1	0	2	15	0	0
61	Romanya	0	0	3	3	8	1	0	1	0
62	Panama	0	0	0	4	0	0	0	3	0
63	Moritanya	0	0	0	0	0	0	0	0	0
64	Belarus	0	0	0	0	0	0	0	0	0
65	Bahamalar	0	0	0	1	10	2	0	2	0
66	Slovenya	0	0	0	0	2	1	0	0	0
67	Suriye	0	0	0	0	0	0	0	0	0
68	Guernsey	0	0	0	0	3	1	0	0	0
69	Endonezya	0	0	0	0	0	0	0	0	0
70	Ukrayna	0	0	0	0	0	0	0	0	0
71	Irak	0	0	0	4	1	5	0	0	0
72	Estonya	0	0	0	0	0	0	1	0	0
73	Hollanda Antilleri	0	0	0	0	0	2	1	5	0
74	Tacikistan	0	0	0	0	0	0	0	0	0
75	Mısır	0	0	0	0	0	0	0	0	0
76	Cebelitarık	0	0	0	0	0	0	0	0	0
77	Arnavutluk	0	0	0	0	0	0	0	0	0
78	Swaziland	0	0	0	0	7	0	0	0	0
79	Jersey	0	0	0	0	0	0	0	0	0
80	Bermuda	0	0	0	0	5	0	0	0	0
81	Kırgızistan	0	0	0	0	0	0	0	0	0
82	Seyşeller	0	0	0	0	0	4	0	0	0
83	İzlanda	0	0	0	0	0	0	0	0	0
84	Makedonya	0	0	0	0	0	0	3	0	0
85	Özbekistan	0	0	0	0	0	0	0	0	0
86	Hrvatistan	0	0	0	0	0	0	0	0	0
87	Afganistan	0	0	0	0	0	0	0	0	0
88	Moldova	0	0	0	0	0	0	0	0	0
89	Sudan	0	0	0	0	1	0	0	0	0
90	Türkmenistan	0	0	0	0	0	0	0	0	1
91	Marşal Adaları	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	DİĞER	24	2	0	1	7	12	0	9	0
	TOPLAM	571	696	1,190	8,535	17,639	19,137	14,748	6,266	6,256

Tablo 8.B

	ÜLKELER	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1	Hollanda	1,424	1,381	918	2,022	1,183	1,016	1,727	855	1,169	598	749	864
2	ABD	1,401	439	326	334	1,620	340	180	435	340	813	1,180	256
3	İngiltere	906	2,044	300	1,051	588	974	328	445	874	474	1,392	401
4	Almanya	664	491	1,970	606	355	492	312	298	467	287	479	697
5	İspanya	2,251	193	581	74	2,305	318	1,460	224	215	87	58	1,592
6	Avusturya	2,419	1,519	667	31	83	344	320	465	75	57	94	193
7	Lüksemburg	562	1,186	278	565	1,254	336	96	350	135	425	368	295
8	Belçika	1,495	39	60	38	863	13	223	212	69	73	83	82
9	Fransa	1,000	86	217	287	165	90	107	313	158	168	127	174
10	Azerbaycan	1,266	338	803	884	839	661	1,005	510	566	186	150	2
11	Yunanistan	111	58	68	52	48	0	8	3	4	0	0	0
12	Rusya	762	11	1,433	723	747	723	5	5	16	1	3	24
13	Birleşik Arap Emirlikleri	89	52	176	115	80	26	54	12	33	65	449	273
14	İtalya	111	154	148	488	180	87	128	523	94	977	40	260
15	İsviçre	233	454	204	149	178	339	53	177	264	162	521	738
16	Japonya	231	106	439	257	314	454	193	88	305	149	222	80
17	Katar	50	46	469	8	350	420	113	294	570	400	150	11
18	Suudi Arabistan	9	439	39	10	17	21	12	10	13	12	0	1
19	Kuveyt	43	271	185	197	7	73	67	137	69	60	3	0
20	İrlanda	336	22	7	56	59	30	10	6	41	237	221	371
21	Lübnan	45	315	573	35	0	152	2	4	41	3	1	0
22	Güney Kore	52	58	61	20	39	35	19	213	49	50	344	59
23	Çin	0	10	9	30	451	301	115	43	4	0	88	83
24	Hong Kong	163	38	13	88	1	31	13	167	44	182	70	50
25	Norveç	76	136	30	169	33	4	59	213	0	104	1	0
26	Malezya	15	461	12	17	326	0	25	1	0	0	0	1
27	Portekiz	0	0	0	3	0	0	0	1	0	0	1	0
28	Kazakistan	1	1	1	0	0	27	2	2	13	0	4	0
29	Avustralya	9	6	3	0	1	24	459	41	3	0	0	8
30	Danimarka	15	10	61	34	7	49	11	188	7	5	3	9
31	Çek Cumhuriyeti	10	41	0	2	2	2	65	12	0	0	20	3
32	Kanada	21	32	16	0	0	71	38	0	6	3	41	0
33	Brezilya	5	4	0	0	5	0	0	0	0	0	0	0
34	Bahreyn	5	131	11	34	6	0	6	4	0	24	0	26
35	Tayvan	0	0	0	0	1	1	6	248	33	27	51	112
36	Singapur	11	64	22	138	12	37	10	10	3	25	32	27
37	Finlandiya	25	0	14	3	1	2	1	0	8	20	48	4
38	İsveç	78	29	22	7	11	10	11	15	4	66	21	20
39	İsrail	4	0	0	18	8	2	0	7	3	0	2	17
40	Ürdün	4	0	30	35	0	1	0	0	30	4	35	29
41	Güney Afrika	0	0	221	42	0	0	0	0	0	2	2	0
42	Malta	68	15	32	0	3	49	0	10	1	1	5	5
43	Tayland	0	1	56	0	0	0	52	68	0	0	1	0
44	Hindistan	15	4	0	0	1	1	6	15	7	0	13	1
45	Mauritius	0	0	0	0	0	0	41	23	27	16	0	1
46	İran	0	0	0	0	0	2	1	2	0	0	0	0
47	Cayman Adaları	55	10	1	0	5	0	0	0	0	0	0	0
48	Libya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
49	Virgin Adaları (İngiliz)	2	2	0	0	0	0	29	36	6	0	0	0
50	Liechtenstein	14	0	0	0	0	0	0	1	0	11	0	0
51	Letonya	2	12	11	1	1	3	0	0	0	0	0	1
52	Curaçao	0	0	0	0	0	0	0	0	77	0	14	0
53	Pakistan	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
54	Gürcistan	44	0	0	0	0	0	0	2	1	0	0	1
55	Bulgaristan	2	2	0	0	3	4	2	0	1	1	6	1
56	Sırbistan	8	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5
57	Polonya	10	5	2	8	0	1	0	0	0	1	0	0
58	Macaristan	2	3	3	0	0	6	0	0	0	0	0	0
59	Slovakya	0	14	1	0	5	1	2	0	4	0	1	0
60	Litvanya	3	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	4
61	Romanya	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	3
62	Panama	0	2	0	0	0	0	0	0	12	0	0	0
63	Moritanya	0	0	0	0	0	0	20	0	0	0	0	0
64	Belarus	0	0	19	0	0	0	0	0	0	0	0	0
65	Bahamalar	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
66	Slovenya	0	0	0	1	1	0	6	0	0	1	1	1
67	Suriye	0	0	0	0	11	0	0	0	1	0	1	0
68	Guernsey	0	0	0	0	0	0	0	0	6	0	0	3
69	Endonezya	9	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
70	Ukrayna	0	0	0	0	0	0	0	4	4	0	1	1
71	Irak	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
72	Estonya	0	1	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0
73	Hollanda Antilleri	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
74	Tacikistan	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	0	0
75	Mısır	0	0	0	0	0	0	2	1	4	0	0	0
76	Cebelitarık	0	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
77	Arnavutluk	0	5	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0
78	Swaziland	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
79	Jersey	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0
80	Bermuda	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
81	Kırgızistan	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	1	0
82	Seyşeller	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
83	İzlanda	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
84	Makedonya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
85	Özbekistan	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
86	Hırvatistan	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
87	Afganistan	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0
88	Moldova	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
89	Sudan	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
90	Türkmenistan	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
91	Marşal Adaları	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	DİĞER	0	0	0	0	11	5	0	0	0	0	0	0
	TOPLAM	16,136	10,761	10,523	8,632	12,181	7,579	7,401	6,699	5,881	5,791	7,098	6,791

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı (2023)